

IVAN VAVPOTIČ: PO NEVIHTI.

A. AŠKERC:

BALADA O GOSPODU SODNIKU.

„Vlačuga si? Že spet to noč
prijel te stražnik je gredoč

„na ulici! Postajala
si sama pa prodajala

„se raznim moškim za denar ...
Eh, škoda te je, drobna stvar!

„Tako še mlada! ... Lep obraz ...
Pa zášla si na sklizko gaz,

„ki vodi te navzdol, v prepad,
v pogubo in v moralni smrad ...

„Zapreti moram te takoj,
če res dajala spet nocoj

„pohujšanje si javno ... Fej!
Si kriva ali ne? Povej!“

„„Da, kriva, kriva sem, gospod
sodnik! Vem, kam me vodi pot ...

„„Všeč vam moj lepi je obraz,
gospod sodnik? ... O, zlati čas,

„„ko stregla sem v gostilni tam,
še veste, brhka tudi vam?

„„Natakarica — kaj je to?
Blago, ki gre iz rok v rokó ...

„„Tako svet misli, žalibog,
o nas ... Tak je življenja tok ...

„„Bilà sem abotno deklè
pa romala iz rok v roké ...

„„Igrače smo, no kajpada ...
In moški nimajo srcá ...

„„Dekleta smo jim le za noč,
ob svitu vržejo nas proč ...

„„Svetnica nisem — to je res ...
A prvi, ki me pahnìl v grez

„„je blatno, to ste bili vi,
gospod sodnik! To bil — si ti!

„„Haha! Še pomniš? ... Ne vprašuj! ...
Sodnik si zdaj — pa me kaznuj!““

DR. BOGUMIL VOŠNJAK (PARIZ):

PRISPEVKI K POGlavJU „NAPOLEON IN SLOVANI“.

(Konec.)

Na kratko nam je očrtati razmerje Napoleona do Rusije. V korespondenci Napoleonovi se najde marsikateri zanimiv dokument, ki dokazuje, kako zaničljivo mnenje je imel Napoleon o Rusih in kako jih je omalovaževal. Vsi drugi narodi so se mu zdeli vredni, da bi uživali državne naprave, ki jih je uveljavila v življenju revolucija, še celo skromni Ilirci, samo Rusi so preveč azijski in tega ne zaslužijo. Vse druge vojne francoskega vojskovodje imajo namen, širiti ideje revolucije po kontinentu, samo borba proti Rusiji nima te svrhe. Rusi so Napoleonu barbari, ki jih noče osrečiti s svojimi ustavnimi in upravnimi novotarijami. Ostanajo naj to, kar so: drugega niso vredni. Rusija mu je simbol barbarizma. Ugibalo se je mnogokrat, kako svrha je imela borba proti Rusiji. Jasnega političnega cilja ni treba iskati pri Napoleonovih vojnih podjetjih. Pravijo, da je hotel Napoleon izgnati Rusijo iz Evrope in jo prisiliti, da bi postala izključno vztočna velesila. S svojim političnim instinktom je pač čutil, da se tam na severu pripravlja mogočna sila, ki se bo pa šele pokazala, ko se izpremeni v moderno državo. Pa podcenjeval je povsem naravo in njeno silo nad človeško voljo. Ruska daljava, ruski sneg, vsa mogočnost ruske narave, ki je nekak simbol ruske duše, je umorila vse nade francoskega vojskovodje. Napoleon v Kremlo v borbi z elementi, ki ga morajo uničiti, to je zgodovinska epizoda, kakršnih je malo. Ti ruski spomini so mu pač vcepili znano misel, da bo Evropa čez sto let republikanska ali kazaška. To je velika beseda brez jedra, in bodočnost kaže, da je ta paradoksní izraz brez prave podlage. Napoleon se je motil, ker ni poznal sil Rusije. Pa povrh ni imel daru, da bi slutil te slovanske sile, ki so se že tedaj pripravljale, da izbruhnejo na dan. Bil je sin latinskega kneza, in fin čut za to, kar se pripravlja v življenju narodov, mu je bil tuj.

Izmed Jugoslovanov so bili Srbi edini narod, s katerimi se je pogajal Napoleon, zavedajoč se, da je to narod, ki hrepeni po politični samostojnosti. Napoleon je imel smisla za vse slovanske narode, ki so si že ustvarili svojo državo, koprnili po izgubljeni politični enoti ali se borili za državno neodvisnost. Med poslednje so spa-

dali Srbi. Prevažna je bila Napoleonova doba za srbsko zgodovino. V onih letih je bila uspešna srbska ustaja. Podjetni, hrabri možje so se lotili neustrašne borbe proti tlačiteljem, proti tujemu plemenu, ki je po bitki na Kosovem polju zavajevalo Srbijo. In v tej nevarni borbi so bili ti priprosti kmetovalci zmagovalci, Belgrad je padel v njih roke. Rusija je že v onih dneh krepko ščitila Slovane ob Dunavi. Pa naravno je, da je sejala tudi mnogo sovraštva, in povrh so se ruski diplomati včasih naveličali teh balkanskih razprtij. Ko je Napoleon I. 1809 diktiral Avstriji šenbrunski mir, bilo je ravnokar razmerje med Srbi in Rusijo napeto. Živahno so zasledovali Srbi Napoleonove poizkuse, ustvariti nove državne tvorbe v nekdanjih avstrijskih pokrajinah. Zedinjena Ilirija je bila političen čin, ki je globoko razburkal domišljijo srbskih borilcev za svobodo. Še predno je bil mir sklenjen, se je poslala znamenita izjava iz Belega grada Napoleonu. „Izjava srbskega naroda“, ki jo shranjuje arhiv francoskega ministerstva zunanjih zadev, je skrajno zanimiv dokument. Srbi so pripravljene izročiti vse trdnjave Francozom. Srbski narod prosi Napoleona, naj mu pomaga, on, drugi Aleksander Makedonski, v dosego državne neodvisnosti. Srbi se bodo združili z armado, ki jo zapoveduje Marmont v Dalmaciji. Pa ne samo proti Turkom je naperjena ta borba, ampak obenem tudi proti Ogrski. Ogrski kolos, ta zaslomba Avstrije, razpade, ko se prikaže zmagonosna armada vašega veličanstva, združena s Srbi, in ga napade v Slavoniji, Sirmiji, Banatu. In tega se že bojijo Ogri, kajti med njimi živi nekoliko milijonov Srbov, ki so jih Ogri podjarmili. Take misli prešinjajo srbski narodni zbor v Belgradu 16. avgusta 1809. Kapetan Rado Vučinić posreduje med Srbi in francoskim ministrstvom zunanjih zadev, dva meseca pozneje poroča baron Meriage v pogovoru, ki ga je imel z Vučinićem, ministru zunanjih zadev de Chompagny-ju: „Vašemu veličanstvu so sedaj podvržene provincije tja do Save, do Reke in Trsta, kjer bivajo esclavons (Slovani), bratje onega srbskega naroda, plemena Dalmacije in Hrvatske, ki so sedaj podaniki vašega veličanstva, so tudi iste krvi“. Radu Vučiniću ni bilo usojeno, izraziti Napoleonu udanost srbskega naroda. Po sijajni diplomatični zmagi, kakršna je

bila šenbrunski mir, ki jo je pa cesar dosegel manj po svoji diplomatični spretnosti, ko po svoji nasilnosti in pravzaprav po čisto navadni prevari, je Napoleon zapustil nemudoma Dunaj; zmagovalec je imel slabo vest in vedel je, da najlažje uide vsem neprijetnostim, ako takoj zapusti Dunaj. Mir ni bil niti pravilno sklenjen, ker avstrijski cesar še ni bil soglasen. Napoleon je imel toliko poguma, da je že prej po glasnikih po mestu dal proglasiti mir, dasi je privolil v mirovne pogoje edino le nadvojvoda Ivan, ki je vodil v imenu Avstrije mirovna pogajanja. To je bil seve nesrečen trenotek za srbske želje, in Napoleon pač ni bil razpoložen, poslušati tedaj patetične besede srbskega odposlanca. Pa kljub temu pogajanja med Srbi in Napoleonom niso bila pri kraju in na slovenskih tleh so se nadaljevala. Dva dolga meseca je bival R. Vučinić v Ljubljani, pa Francozi očitno niso kazali volje brzo priskočiti Srbom na pomoč. Iz Ljubljane je potoval srbski odposlanec domu, saj je bilo pričakovati, da pošlje Črni Jurij drugo, svečanejšo deputacijo k Marmontu v Ljubljano. Pa kratko časa pozneje je Vučinić zopet na potu in na zadnji poštni postaji pred Trstom se snide z Meriagem. In takoj poroča Meriage ministru zunanjih zadev: „Cet envoye est muni de pleins pouvoirs et d'instructions fort étendues de Czerni Georges et du Senat Servien*.“ Črni Jurij in srbska skupščina v Trstu sta torej dala polnomoč Vučiniću sklepati s Francozi pogodbo. Pa do tega ni prišlo, Napoleon je sicer izjavil, da globoko spoštuje srbski narod, ki je dokazal toliko vztrajnosti in poguma, ali ni imel namena priskočiti Srbom na pomoč. Ni želel, da bi javnost izvedela o njegovih stikih s srbskimi vstaši. Treba je bilo jemati ozire na Rusijo in Turčijo. Napoleonova igra je bila dvoumna. Balkan mu je lebdil pred očmi kot nekaka obljubljen dežela, ki mu naj bi bila most na potu proti vztoku, proti Indiji. Balkanski problem ga vznemirja, on išče izhoda iz tega labirinta, a vendar mu manjkata volja in čas, da bi pogumno presekal s svojo sabljo ta gordski vozelj. In vendar leži v tej Napoleonovi negotovosti, s katero se loteva balkanskega vprašanja, neka slutnja o ogromni dalekosežnosti vsega tega, kar se pripravlja v onih krajih med Dunajem, Adrijo in Črnim morjem. Zdi se, kakor da Napoleon tipa ob steni orientalske sobane, ki je vsa pretegnjena s težkimi vztočnimi preprogami, ki vedno božajo njegovo roko, in roka išče vrat, ki bi dala vhod solnčnemu svitu, ne da bi jih našla.

*) Boppe. Documents inédits.

In povrh te negotovosti, te instinktivne bojazni dotakniti se teh perečih balkanskih razmer, se je pridružilo še drugo dejstvo, ki je napravilo konec srbskim sanjarjam. Nekaj nezaslišanega se je zgodilo. Brutalni Korzikanec je skoraj razbil najčastitlivejšo evropsko državo in po storjenem delu je zasnužil plavolaso, lepo, ali površno Marijo-Luizo. In ta plavolasa Habsburžanka je bila velika ovira Napoleonovim balkanskim težnjam. Sama se tega gotovo ni zavedala, saj ni razumela svojega moža, ki ga ni bila vredna. Pa za to mladostno lepoto je stala Avstrija, je stal Metternich. In v onih dneh, ko se je trudil pošteni Vučinić v potu svojega obraza, da sestavi dolgo spomenico na Napoleona, kjer razpravlja, kako mogočno je Zedinjena Ilirija vplivala na politično čuvstvovanje srbskega naroda, je stal Metternich pred Napoleonem. In Napoleon je pravil avstrijskemu kancelarju: „Srbija mora biti avstrijska. Ako hočete zasesti Belgrad, jaz se Vam ne bom ustavljal“. Drugič pa: „Spravite v red srbske zadeve. Podvržite to deželo svojemu vplivu, pomagati Vam hočem**). Te besede so bridko razodetje, ki kaže, kako se je igral Napoleon s Srbi. In temeljni problem se je kazal že tedaj, ono rezko nasprotstvo dveh političnih stremljenj, ki bode dalo poseben značaj politični zgodovini našega veka. Tisto vprašanje, od čegar ugodne rešitve je odvisno žitje in bitje južnih Slovanov, je stopilo že Napoleonu jasno pred oči. In rešil ga je po svoje.

In sedaj se bližamo zadnjemu, četudi ne najmanj zanimivemu vprašanju: kako je sodil Napoleon o onih slovanskih narodih, ki niso stali v ospredju zgodovinskega odra, ker niso bili državni narodi v strogem smislu besede? — Tudi najzagrizenejši češki „statopravni“ radikalec mi najbrž ne zameri, ako prištevam tej skupini tudi Čehi, ki so v Napoleonovi dobi s Hrvati vred v kolu brezzgodovinskih narodov. Čehi, Hrvati in Slovenci ne zavzemajo samostojnega mesta v Napoleonovi epopeji. Napoleonu in njegovim vrstnikom so to „les peuples,“ ali to, kar danes imenujemo etnografsko gradivo. Napoleon sam govori navadno le o zemlji, kjer ta plemena živijo, ne pa o njih samih: to je čisto teritorijalno naziranje, in človek, ki živi na tej zemlji, ne prihaja v poštev. Pa včasih se Napoleonu vendar izmuzne beseda, ki kaže, kaka je njegova sodba o teh anonimnih človeških čredah. Neka komisija je predlagala, da naj se izpremenijo hrvatski regimenti v narodno gardo po vzorcu

*) Citiral Jakšić v svoji knjigi o osvobojenju Srbije.

francoske. Hudo se je raztogotil cesar, ko je to čital, in vzdrlil: „Ali so ti ljudje norci? Ali mislijo, da so Hrvati Francozi?“ In še neko drugo značilno mesto se najde v korespondenci. Napoleon je nekoč ostro zapovedal Marmontu, naj na vojaško granico nikar ne pošilja Francozov v ogenj proti Turkom. Slovani, kot inferioren narod, se naj borijo s Turki, za to so Francozi predobri. Povsodi se kaže pri Napoleonu latinski plemenski ponos, ki ga še večja neka galska ošabnost, Napoleonova edina francoska lastnost.

Dotakniti bi se bilo še treba kočljivega poglavja, ki se glasi: Napoleon in Slovenci. Pa tega poglavja se ni mogoče lotiti, ne da bi se upoštevali zgodovinski dokumenti. Površno ocenjevanje brez resne kritike bi bilo resnici le v kvar. Omenimo naj, da je ilirska doba predvsem zaradi tega ostala Slovincem v tako živem spominu, ker je to prva senzacija tekom stoletnega životarjenja. To je podobno tistim čuvstvom, ki navdajajo mlado dekle, ko gre prvič na velik ples. Nihče se dolga stoletja ni brigal za ta pozabljeni narodič, in evo, namah se zgodi čudo. Napoleon si je nekoliko natančneje ogledal zemljevid in ne da bi vprašal, kakšen narod biva tam doli ob Adriji, prikrojil je zopet enkrat evropski zemljevid po svoji volji. Dobro je pa vedel, da mora tisti, ki vlada v slovenskih pokrajinah in v Dalmaciji, vladati tudi v Bosni in Hercegovini. Ko so bile slovenske pokrajine še avstrijske, je sestavil francoski poslanik v Petrogradu, Bellaincourt načrt delitve Turčije. In po tem načrtu naj zasede Avstrija Bosno. Par let pozneje pa, ko je bila Ilirija že zedinjena, je Marmont vedno naglašal, da morata postati Dalmacija in Bosna neločljiva in nerazdružna celota.

Ali je tu slika, ki nam jo podajajo te vrste, nekoliko zarisana? Vsaka trditev skoraj temelji na avtentičnih podatkih. To ni nikak idealen odrešitelj narodov, kakoršen se nam kaže v tem okviru. Pa vse zlo, ki ga je storil, ni bilo izraz

njegove svobodne volje, ampak posledica njegovega značaja, njegovega nebrzdanega temperamenta, njegovega genija. Motijo se vedno oni, ki mislijo, da je na svetu najti absolutno čistoto in zlobo, da je vse črno ali belo. V zasebnikovem življenju, kakor v onem mož, ki predstavljajo svojo dobo, je vedno spojeno dobro in slabo načelo. In če presojava Napoleonovo dobo, ne smemo nad vsemi prevarami, nad zlobo, zločini in krvoprelitjem pozabiti na vse to, kar je dalo narodom novo smer na poti k novim človeškim idealom. Napoleon ni bil ne angelj, ne satan. Mnogo prezvišen je bil, da bi ga smatrali za sebičneža, ki stori vse zaradi samega sebe. Genij mu je vdihnil tisto neodoljivo željo, z brutalno silo uresničevati dozdevne velike smotre svojega naroda. Na dnu njegove duše je le bdela neka tajna, tiha, skromna želja po pravičnosti, po dobroti. Da so ga pa obvladali navadno nasprotni smotri, temu je pa treba iskati pravega vzroka v temeljnem značaju vsakega političnega dejanja. Pa storil je zločine ne zaradi samega sebe, ampak zaradi drugih. In v tem se tako silno razlikuje od svojih sodrugov, od mož, kakršna sta Marmont in Fouché, oba ozko zvezana z zgodovino ilirske dobe, oba izdajalca svojega genialnega gospodarja. Ta dva sta delala nemoralne čine zaradi lastne koristi, in ostra sodba je v tem slučaju pravična. Ni mogoče stopiti pod kupolo doma invalidov v Parizu, ne da bi dušo napolnila silna čustva. In tam pod kupolo se dviga globoko pod nogami gledalca sredi mogočne mramorne votline sarkofag, kjer leži Napoleon. Ta arhitektura je tako primerna Napoleonovemu življenju. Sredi nešteti milijonov pozabljenih vsakdanjih bitij je on orjak, ki je vzrastel s tujimi silami nad vsemi pritlikavci. Podoben je osamljeni ogromni skali sredi morja. In človeško oko ne vidi tistih brezbrojnih delcev, ki so prispevali tekom dolgih vekov, da se danes pogled ustavlja ob trdi kršni skali sredi valov.

PETRUŠKA:

S O V A.

Ko mrak svoj črni plašč je razprostrl,
naenkrat s strehe sova zakriči,
da strah pobožno dušo spreleti:
„Čuj, nekdo bo umrl!“

A v gostem lesu v duplji znanec sove
ima svoj grad, kraljevi mlad skovir;
njej dolgčas je, in v temni nočni mir
ga na sestanek zove.

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje)

Za razlago vprašanja o postanku premoga je končno zelo važno, da so nam znana tudi nahajališča jako starega premoga, ki nima sicer nikakega rastlinskega lica, ki pa ima vkljub temu popolnoma ohranjeno obliko drevesnih debel.

To so razlagali svoj čas nekako takole: Voda je odtrgala kos brega, na katerem je stalo drevo. Pri padcu se je oddrobilo sicer nekaj prsti od one mase, ki jo je prepletalo koreninje, a ne vsa. Korenina je bila zato najtežji del takih vertikalno plavajočih debel. Vsled tega naj bi si bila ohranila poslednja svojo normalno lego: korenina spodaj, vrh pa zgoraj. Danes ne moremo več priznavati te razlage, čeprav so mogoče posamezne izjeme. Dá se namreč dokazati, da je nastalo zelo veliko premoga, če ne sploh skoro ves, kolikor ga ovaja dandanes normalno lego in obliko dreves, prav tam iz poslednjih, kjer so debla zrastle. To si pa razložimo logično v slučaju, da so veljali v preteklosti še sedaj obstoječi naravni zakoni, o čemur povsem soditi ni dvoma — le onim potom, ki smo ga razložili spredaj na II. mestu: jezero ... barje.

Ker na barjih vsled pomanjkanja primerne hrane ni več bujno razvitega drevja, si moramo torej misliti, da je nastal v vseh takih slučajih premog iz rastlin, ki so živele in pomrle v plitvih jezerinah in v močvirjih, kjer jih je narava tudi zagrebla. Zato dvomijo dandanes mnogi, je li nastalo veliko nahajališč premoga onim potom, ki smo ga omenili prav na kratko na prvem mestu. Lokalno je to, kakor rečeno, mogoče. Za velika premogišča je pa naravnost izključena ta eventualiteta.

Pomisliti je treba le tole:

Vsako vodovje vali svoj prod na dnu svoje struge. Suspendovan je v vodi le droben rudninski material. Les plava — kar je videti pri vsaki povodnji — na vrhu. Zato smemo upravičeno vprašati: Kako pa dobi narava plavajoče drevje normalnim potom na dno? Saj vidimo, da nanese zalivski tok drevesna debla iz Srednje Amerike celo na severno obrežje evropsko. Zato treba časa; v vsej tej dobi se pa ne napije les toliko vodé, da bi potonil. Izjeme ne dokažejo v tem oziru prav ničesar, kar je pač vsakomur jasno, če

pomislimo, da je znano¹⁾ premogišče, ki meri 91.000 kvadratnih kilometrov, v tem ko meri n. pr. vsa Kranjska le 9.965 ali okroglo 10.000 km². — Dotično kineško premogišče je devetkrat večje kakor Kranjska dežela.

V Severni Ameriki poznamo n. pr. 6 posebno velikih ozemelj, kjer dobivajo premog, in ki merijo posamezno: a) 1200 km² (Pensilvanija), b) 1300 km² (Rhode Island), c) 17—18.000 km² (Michigan), d) 120.000 km² (Illinois, Indiana, Kentucky i. t. d.), e) 150.000 km² (Pensilvanija, Maryland, Zapadna Virdžinija, Ohio, Kentucky i. t. d.) ter največje f) 200.000 km² (Jova, Misuri, Teksas, Arkansas i. t. d.) Pri poslednjem nam naj služi kot nekako merilo ozemlje avstro-ogrske monarhije — obenem zaračunani Bosna in Hercegovina — ki meri 676.666 km² ali vse skupaj le okroglo trikrat več nego en sam teritorij! — Manjša kot Kranjska sta torej le prva dva teritorija; nasprotno je pa 6. teritorij že sam zasé vsaj 20krat večji.

Največjo s številkami določeno (posamezno) žilo premoga pa poznamo doslej iz Pitsburga; njena ploščina meri 35.000 km² (= 3,5kratna ploščina Kranjske), njena debelost pa znaša (povsod enako) 3 m.

Tem količinam primerne struge nima seveda in tudi sicer ni imela nobena reka. In če naj bi — posito, sed non concessio — privlekla reka vkljub temu kdaj ob razmeroma istem času toliko drevja v morje, bi se morali pač vprašati: ali se ne bi zamašila struga preje, predno bi se moglo doigrati tako uničevanje flore? Sicer pa tudi: Kje naj vzame narava ob istem času toliko drevja? Kje v normalni legi debel? Vse te pojave razloži razumljivo spredaj pojasnjena teorija. Ne da bi se morale pogrezati starejše drevesne generacije, vidimo pri omenjeni razlagi skoro pred lastnimi očmi prekašati mlajša debla starejša. Saj ima vsako sledeče, mlajše drevo že svojo korenino v višji legi nego starejše!

V smislu tu zastopanih nazorov govori pa tudi to jasno, da poznamo še dandanes močvirja v srednjem delu Severne Amerike, ki merijo mnogo kvadratnih milj ter ovajajo bujno razvite močvirske ciprese (*Taxodium distichum*) in sploh

¹⁾ Pokrajina Šansi v Kini.

za sedanje nazore o postanku premogišč preznačilne razmere.

5. Rekli smo že, da razlikujemo med ogleeninami poimence več različkov. Kot najmlajšega smo nazvali spredaj šota.

Starejši od šote je rjavi premog, ki ga prekaša v istem smislu črni.

Šota ter različni premogi tvorijo torej eno samo sorodno skupino, v kateri je vsak reprezentant tem bolj pooglenel, čim starejša je prvotna njegova snov.

a) Kakor znano, se nahaja šota le na zemeljski površini ali prav plitvo pod njo.

Flora, iz katere se šota dela, raste še danes po naših močvirjih in barjih.

b) Že rjavi premog se razlikuje od šote v obeh teh ozirih. Prvič je razen iz rastlinic sestavljen predvsem iz ogromnih zastopnikov smrekovine, ki se ne vidijo (vsaj nestrokovnjaku) popolnoma znani. Listnatega drevja še ni bilo zelo veliko. Dalje se pa razlikuje od šote tudi po svoji uvrstitvi med druge usedline. Kjer pride na površino, tam moramo upoštevati gotove lokalne razmere. Globoko v zemlji sicer tudi rjavi premog ne leži; globočje pa vedno kot šota. Navadno se tam menjavajo med seboj razne njegove plasti s peščenimi in ilovnatimi tvorbami. Očividni dokaz, da je preplavljalo vodovje od časa do časa ondotno floro. Sem spadajoče tvorbe so iz terciarne dobe.

c) Vse oglenine, ki so starejše od ravno imenovane dobe, prištevamo črnemu premogu.

Ker poznamo listovce vsaj v Evropi šele iz mlajše epoke kredne dobe, sledi iz tega, da je bil tozadevni prvotni rastlinski material že zato od mlajšega (deloma) bistveno različen. Posebno velik razloček pa zasledimo tedaj, če vpoštevamo specijalno karbonsko dobo.

Smrekovina ima smolo zato, da si zamaši rane, ki jih naredi veter, ko lomi zdrave veje, ali ki jih povzročé živali i. t. d. V Karbonu pa smolnatih snovi še ni. Zaradi tega sklepamo, da tedaj še ni bilo rastja, ki bi produciralo smolo in podobne snovi. Preslice (*Equisetum*), praproti, rastline, ki jih imenujemo sigilarije, lepidodendre i. t. d. so bili poglavitna snov, iz katere se dela v teh tvorbah premog.

Ako smo doslej povdarjali, da je rezultat oglenitve funkcija časa, to se pravi, da je vsaka njena faza v nekakem razmerju do časa, kar ogleni prvotna snov, tedaj vidimo z ozirom na ravno navedeno, da je vsaj mogoče, da vpliva na končno vprašanje: rjavi ali črni premog tudi kemijska narava rastlin, iz katerih je nastal premog.

Črni premog se nahaja — kar odgovarja že njegovim starosti — globoko pod mlajšimi usedlinami; a ne vedno. Znana so mesta, kjer leži prav pod nebom (Saarbrücken in deloma tudi na Vestfalskem). Normalno to ni.

Antracit je črni premog, ki ima največ ogljika med premogi v sebi. Ponekod je podrejen del posameznih ležišč črnega premoga; mestoma pa so cele žile iz njega.

Grafit smatramo včasih za skrajno pooglenel člen v vrsti ogleenin. Splošno pa to ne velja, odkar vemo, da je grafitov postanek krajevno v tesni zvezi s fumarolami. Na otoku Ceylon so zasledili sem spadajoče tvorbe v obliki gred. Enako na Ruskem (Irkutsk blizu kineške meje v Sibiriji), kjer so ga našli kot gredo v neki eruptivni hribini (Sijenit).

Ponekod se nahaja grafit v bližini hribin, o kojih nam je zadostno znano, da so vplivale vsled svoje vročine — privrele so iz zemeljske notranjosti — na svojo okolico in zlasti na snovi, ki so bile tedaj nekaki premogi ali tem podobne usedline. Poslednje so se izpremenile navedenim potom v grafit. Takim grafitom prištevamo nekatere nižjeavstrijske in posebno zgornještajerske, v katerih so izsledili karbonsko floro.

Kar se tiče oblike premogišč, sledi iz opisanih izpoznanj, da imajo, kakor vse usedline, v normalni legi in v veliki meri podobo prvotnih rastlinskih „preprog“, v manjši pa več ali manj ogromnih desk.

Po debelini prekaša navadno rjavi premog črnega in to včasih ne malo; mestoma je prvi do 100 m debel. Plasti obeh pa postanejo lahko tudi tako tenke, da se jih niti ne vidi več s prostim očesom. Prostim očem postane neviden posebno tam, kjer je nastal premog iz sapropela, ki mu je primešanega mnogo rudninskih snovi in živalskih ostankov, a le malo alg in drugih rastlinskih drobcev. V poslednjem oziru naj pripomnimo zato sledeče.

Starejši, a še mladi sapropel nazivljamo saprokol¹⁾, terciarni sapropel pa disodil²⁾. Ta dva lahko vžgem z navadno vžgalico. Oba gorita s svetlim plamenom.

Sapropel iz karbonske dobe imenujemo sapantrakon³⁾, ki ga primerjamo po pravici svetlogorečem premogu (Kannelkohle⁴⁾), čeprav je včasih tudi tak kakor disodil, saprokol ali posušeni sapropel.

¹⁾ sapros in kolla (grš) klej, lim.

²⁾ dys (grš.) slabo in odmeeis (grš.) vonjiti, ker v., ako ga sežigamo.

³⁾ po antracitu.

⁴⁾ candle (angleško) sveča.

Ako preiskujemo mikroskopsko sapropel, saprokol, disodil, sapantrakon ali tako imenovani svitlogoreči premog, zasledimo vedno v njih v principu isto snov: male alge, ostanke malih živalic, včasih so v njih celo ribe i. t. d.

Nekatere rastline izlčajo nekako apneno ogrodje in sicer: a) v sebi ali b) na sebi, torej zunaj. Kadar pogine to rastje, pridobi sapropel lahko mnogo apna. To isto se zgodi, če pokoplje narava v sapropelu mnogo živali, ki imajo žive apnene oklepe, hišice kakor polži i. t. d. Tem potom nastane takoimenovani apneni sapropel in če prevladuje celo apnenec v njem, tedaj sapropelasti apnenec.

To navajamo s posebnim ozirom na petroleje, s katerimi se bomo pečali pozneje. Sapropelasti apnenec se namreč tekom časa strdi — kakor uči to geologija tudi o drugih apnencih. Iz sapropelastih pa nastanejo takozvani bituminozni apnenci. Ti so zastopani v vseh geoloških formacijah. Ako razbiješ kos takega apnenca, ti zavonji; zato ga imenujemo smrdlec ali smrdljivi apnenec.

Predno zaključimo poglavje o premogu, naj omenimo na kratko le še Frid. Mohrovo haluško teorijo iz leta 1866, ki straši še danes po nekaterih knjigah.

Halúga (Tang) je v svojem bistvu iz alg ter nam predstavlja poglavitni del morske flore.

Ker pa prvič lahko dokaže vsak botanik, da so florski ostanki, ki jih poznamo iz premoga, svedoki rastja, ki je vegetiralo na kopnem, kolikor smemo to imenovati močvirja, zato sledi iz tega samo po sebi, da premog ni mogel nastati iz haluge.

Dalje je to teorija, ki nima ni ene faktične opore v naravi. V morjih ne poznamo nikakih sem spadajočih usedlin.

Proti njej govori tudi to, da na morskem dnu sicer gnijó stvari, ne oglene pa ne, ker je voda prenemirna in ker ima vsled tega preveč kisika v sebi.

Končno se razkrajajo organske snovi pri sesedanju na morsko dno zelo hitro.

Raznih drugih nazorov o postanku premogovem nam menda sploh ni treba več razlagati.

LIEBENWEIN MAKŠ: Z ULICE V SARAJEVEM.

IVAN LAH:

PESNIK I. S. MACHAR

V BOJU ZA ANTIKO.

(Dalje.)

IX.

„Strup iz Judeje.“

Tu nam podaja Machar slike iz onega solnčnega življenja, ki se je razživilo ob času, ko je antiška kultura v Rimu dosegla svoj vrhunec.

Po dolgih notranjih in zunanjih bojih se je Rim umiril. Boj, ta najsilnejši kulturni činitelj, je pospešil razvoj Rima. Ne samo, da so se v njem, kot v središču imperija, zbirali ljudje vseh podanih narodov, ampak prav v tej dobi se je v Rimu razcvetela veda in umetnost, ki je hotela prekositi Grecijo in obenem s politično premočjo združiti tudi duševno premoč Rimljanov nad drugimi narodi. V življenjskem nazoru te dobe je prevladoval stoicizem. Dve filozofski šoli, ali boljše življenjski filozofiji, sta se z grško kulturo preselili v Rim: epikureizem in stoicizem. Stoiki so apatično gledali na boleost življenja ter so hoteli predvsem osvoboditi svojega notranjega človeka, ker le tako osvobojenje pelje k pravi modrosti življenja in k stalni sreči; epikurejci pa so iskali uživanja veselja in sladkosti življenja. Stoicizem je našel med najboljšimi možmi rimskega naroda navdušene glasnike, pozneje pa je začel prevladovati epikureizem. Še v pozni dobi so se našli navdušeni stoiki, pristni Rimljani, ko je že na eni strani propadal paganski svet v razuzdanosti, na drugi pa je vstajalo kristjanstvo. Stoiška šola se je počasi izlila v kristjanstvo; zadnji stoiki: Seneka, Mark Avrelj, Epiktet i. dr., so v svojih nazorih blizu kristjanstvu, dasi so proti novi veri. Boetijeva „tolažba filozofije“ nam kaže, kako je antiška filozofija s svojim stoicizmom prispela ob istem času prav tja, kakor kristjanstvo, ki se je rodilo iz razmer v Judeji. Značilno je bilo za stoiški nazor ravno, da je osrečeval i Marka Avrelija na cesarskem tronu i sužnja pedagoga Epikteta v njegovi službi; da je stoicizem

propadel, je bilo vzrok to, da stoicizem ni bil vera, ampak samo življenjski nazor: doba pa je bila žejna vere, hotela je stare bogove nazaj: misticizem in novoplatonizem je prevladal v filozofiji, v življenju pa je zmagovalo kristjanstvo, ker so njega začetnika njegovi ljudje proglasili za Sina Božjega. Epikureizem je kot nezdrav življenjski nazor poginil sam s svojo generacijo.

Machar nam podaja mnogo tipov tedanje dobe, riše nam s krepkimi potezami vznešene stoike in žive epikurejce. V svojem pismu nam slika T. Pomponius Atticus svoje življenje in nazore. S kakim navdušenjem govori o zmernosti, glavni čednosti stoikov!

„Res, zdravje je nam velik dar bogov in sreča je božanski njih nasmeh na smrtnega popotnika sveta, a zmernosti obema je potreba, da bi človeka lahko vsak zavidal, ker sreča, zdravje sta dva bujna konja, ki z mernost vajeti jim vodi in ravna k visokim ciljem.“

V Vergiliju pa vidimo izražen še drug ideal tedanjega človeka: slava. Vidimo pešnika pri delu, kako pili svoje verze in misli na večnost svojih pesmi. Zdravje in blagostanje je Rimljanu dvoje glavnih zahtev življenja; sam od sebe pa zahteva stoiško zmernost, da rabi oboje, i zdravje i blagostanje, razumno v pravi meri, po smrti si želi, da ni pozabljeno njegovo ime. Življenje mu je igra. Kdor dobro igra, dobi, kdor slabo igra, izgubi. Mnogo je odvisno od usode in od lastne volje. August si sam govori na stara leta: „Pojdi z odra! — Igro novo treba je začeti, ker stara je utrudila občinstvo, tragedijo novo z novim junakom usode ljudske, vojske in države.“

Igra je življenje, torej ga ne uvažuj resno. A epikurejec je šel za korak dalje: ako je življenje igra, mora biti lepa! Ne gre za to, kako je dolga, ampak lepa mora biti. Z uživanjem je treba pozabiti na resne strani življenja, kajti, kar kdo vzame, to ima. „Ede, bibe, lude, post mor-

tem, malla voluptas!" „Življenje pesnika je sen bogov o sreči," govori Ovid v svoji molitvi k bogovom. Naravno je, da je ta življenjski nazor temeljil na tleh najbrezobzirnejšega egoizma. Ako se je stoik dvignil nad vsakdanje življenje, da v svoji svobodi ni čutil trpljenja, čutil je tem manje bolesti onih tisočev, ki je na njih delu in trudu slonela vsa udobnost višje družbe tedanje dobe. Še manje se je brigal epikurejec s svojo komodnostjo za „profanum vulgus". Sreča posameznika je bila vse, sreča družbe nič. Zato je bolj in bolj rastla beda nižjih slojev, čijih množica je rastla dan na dan z rastočim svetovnim mestom. Naravno je, da so se v tem svetovnem mestu slišali jeziki vseh narodov, pa tudi razni glasovi, ki so prihajali iz provincij. Tako je došel semkaj tudi glas o Jezusu, odrešeniku. Verskega boja prej ni bilo. Tudi v kristjanstvu se je pokazala le nova filozofska šola, ki jo stavijo nekateri kot vrhunec stare dobe. Toda s kristjanstvom pomlajeno židovstvo je nastopilo boj proti staremu židovstvu in proti paganstvu. Začel se je verski boj. Socijalni in verski moment je bil v tem boju odločilnega pomena.

Takrat se je torej pojavil mladi rabi Jezus v Galileji: vsa idilska priroda njegove domovine je izražena v njem. V „Krajini galilejski" vidimo mladega učenika.

„Pod senco vonjavih oljk blizu ceste
se vsedel mladi rabi je z učenci.

Svet bil je lep. Nebo tak čisto, modro,
toplota zlata je žarela v zraku.

Pod nebom ptice pele so o sreči,
na polju cveti se svetili v slavi.

Ciklame rdeče, modre anemone
in dvignjene glavice temne iris

so krile vse; vonele so in pele
in radovale solnca se in sebe.

Nagnili so učenci težke glave
in vtrujene oči je motil spanec.

Z nasmehom tihim jih je gledal rabi
in v krajino se je potem zagledal.

In slava tega dne je vstala v duši
in tiha sreča je pogled rosila*.

In ta učenik je dvignil glas proti judovski hierarhiji; predstavljal si je svet neskončno lep, jasen, srečen. Našel je svojo srečo sam, srečo skromnosti in zadovoljnosti, srečo ljubezni do prirode in ljudij, srečo ubožnosti in priprostosti. Povzdignil je svoj glas proti mogočnim farizejem in duhovnikom, ki so si s čaščenjem boga služili svoj kruh in s svojim zunanjim verskim življe-

njem pozabili na svojo notranjost. Ako se v današnjih časih rado očita ljudem, ki so zoper cerkev, da so s tem proti državi in proti družabnemu redu, vidimo isti pojav tudi pri judovskem učniku. Zaradi vere bi ga Rimljani ne bili usmrtili, pač pa so ga dali križati potem, ko so ga zviti farizeji tožili, da šunta zoper cesarja, da govori o svojem kraljestvu in da je nevaren imperiju.

Politične razmere v Palestini so bile dovolj napete, zato so se Rimljani radi iznebili nezadovoljnih duhov in ljudij z novimi nazori. Tem bolj so radi ugodili tu, ker so „zvesti" farizeji in ljudstvo zahtevali kri mladega učenika. Tako se je zgodila velika krivica na Golgati.

Pri Jeruzalemu.

Trije križi stali so na Golgati,
tri krvava trupla visela na njih.

Večerni rdeči mraki so se vlačili
nad mestom, hrami in palačami,
nad hišami, zidovi in vrtovi,
in veter, ki jih gonil je seboj,
je gibal srebrne valove oljk
na gori tam za sivim Cedronom.

Zdaj k mestnim vratom so se vračali
gledalci od morišča trumoma,
ker trupla več se niso gibala.

Pod križi so vojaki trije stali.
Rimski stotnik mislil je na Rim,
na kopališča, forum, promenade,
gledišča, cirkus — mislil hrepeneč,
zato je z drzno kletvijo proklel
nečisto mesto v mraku pod seboj
in ta nečisti narod židovski.

Vojak je drugi mislil v Galijo,
s spomini mislil je otožnimi.
Na gozde mislil polne je zveri,
na reke hladne jadrnih valov,
na svetlolase žene vznešene
in na gostije, vino in na pesmi —
mislil je. Pogled sovražen mu
ušel z oči je po pokrajini.

In tretji, vroče Atrike je sin
ob kopje svoje leno bil oprt
in gledal je z velikimi očmi
po truplih, polnih strjene krvi,
in po valovih oljkovih vrtov,
po mestu v zarji rdeči se bleščečem
in po grebenih holmov potemnelih.
On mislil ni; spominjal ni se nič,
le dolgočasil se in leno zeval je.

Velika tragedija, ki se je izvršila z mladim tihim učenikom, ni mogla motiti niti Rimljana, niti Galca, niti črnca. Njim je bil tuj oni svet resnice in pravice, ki je šel zanjo mladi rabi pravkar v smrt. Zanje je eksistirala le ena sila,

rimski imperij, čegar voljo so izpolnjevali. Križati in moriti ljudi, ki so bili proti državi, jim je bilo nekaj vsakdanjega, dà, samo po sebi razumljivega. To je pomenil za tedanji svet umor na Golgati. Nerazumljivo je bilo, da bi kdo še za kaj drugega trpel, nego ker se je upiral Rimljanom.

V krčmi pri „Bikovi glavi“ v Rimu srečamo novo trojico pri vinu, ki modruje o svetu in času in tam slišimo različna mnenja. Pristni vojak Rutulus, ki je miles romanus, nič več in nič manj, pripoveduje o svojem bivanju v Galiji in o lovu na medveda, in toži, da mu od takrat niti vino ne diši, kajti medved je imel človeški glas in na begu so ga motili čari. In mornar Balbus poprime za njim besedo in pripoveduje o svojem bivanju v Cezareji, kjer se je bil sešel s prijateljem Filonom. Toda prijatelj Filon ni bil več tak, kakor nekaj. Pripovedoval mu je o nekakem kraljestvu, do katerega ima sedaj pravico in zvečer je vzel seboj prijatelja v neko hišo, kjer so se sešli Hebrejci in Grki in tam je govoril visok mož, po imenu Pavel. Govoril je o nekem bogu Jezusu, o zmagovalcu nad bogovi. Rimljan sicer ni razumel mnogo, a vendar:

„... nemir se me lotil,
bolest neskončna me prevzela je,
kot pesem mi oddaljena v srce
o blaženosti slutnja je prišla.“

In tudi njemu poslej vino ne diši in želi si nazaj k prijatelju Filonu. A tu se oglasi Grk Mirmon, prej pedagog, vzgojitelj otrok pretvorja o Perziji, ki je bil nekoč od Perzov vjet in pribit na križ, a pravočasno rešen od rimske konjice. On pravi:

„... narode mnoge s čudnimi bogovi
si je podjarmil Rim, — Rim svet je danes,
a v svetu tem živi kot duša živa
Helada mlada naša in oživlja
telo ogromno. Haljo sužnje nosi,
a gospoduje v hiši!
— — — Iz Helade pride
resnica zadnja, večna in velika,
ki sname ljudstvu nevidne okove:
„Bogov ni več! Za vselej ste svobodni.“

„Ljudje — pravi dalje ta „pusti filozof“ — „se vedno zgroze pri misli, da bi mogli živeti brez bogov in potem se čudijo, kako da so mogli tako dolgo z bogovi živeti... Ljudstvo še ni prišlo iz

otročjih let: zna imenitno oblegati mesta, ničit države i. t. d., toda pri tem je vedno bogaboječe dete, ki hoče vedno nekam navzgor k bogovom. Le Helen, ki si je bogove ustvaril in njih nebesa potegnil na zemljo, da bi, videč v njih svojo človeško podobo, se jim je brezobzirno posmejal, samo Helen ti izgovori besedo: ne verujem. In kakor kri, ki iz srca prihaja in se po vseh žilah razliva po telesu, tako se bo ta resnica razlila po vsem imperiju. Ni bogov! Svet si oddahne. Pesniki bodo morda pisali elegije o praznem Olimpu, o uničeni krasoti, kajti pesniki so kakor žene, ki plakajo za vsakim mrtvim. — Rutulus, ne veruj na čare in omame! In ti, Balbus, ne veruj, da je ta židovski bog lepši nego drugi! Da bi bil prijatelj bednih in podložnih! A to ni nikdar lastnost bogov. Bog hodi vedno z močnimi. Vsak bog. Tudi ta židovski bog bo kmalu iskal naklonjenosti mogočnežev. Bog je dovtipen, uboge ima rad, dokler ga bogati ne priznavajo. Pozor, Balbus, moja Helada je rekla, da ni bogov. Ko sem v perzijski pustinji visel na križu, gledal sem na zemljo, pogled mi je oslabil še bolj od gladu nego od bolesti, ki so jih povzročale rane. Ndaleč od mene se je vsedel na kamen svetel jastreb z golim vratom in gledal je name s svojim črnim žarečim očesom. Zdaj je brusil kljun ob kamen, zdaj si je ravnal perje in je mirno čakal. V tem trenutku sem videl v veliko delavnico prirode, kjer je vse uravnano, kakor v ulju, vse razdeljeno, da bi bila iz vsega celota. Smrt gre v bratski ljubezni z roko v roki vstric z življenjem. Jaz sem umiral, da bi imel jastreb gostijo; jastreb pogine, da bi drobni črvi mogli živeti, in ti žive, da bi ž njimi mala lastavka nasitila svoje mladiče. Vse to sem videl in še več: nikjer nikjer ni bilo mesta, kjer bi mogel stati ali sedeti kak bog, ne iz starih ne iz novih bogov kateri... Ti neumni Rutulus, ki me gledaš z izbuljenimi očmi, ti ne razumeš, kaj ne? O, glava ti je trda! In tebi, Balbus, so se zaprle oči. Ej, ti misliš na oni križ, na katerem je visel in trpel kralj tvoj, večni, zmagoviti bog... Hej, krčmar, prinesi še vina, piti hoče duša osamljena...“

Tako je končal Mirmon svoje nazore o bogu in bogovih. (Dalje prih.)

LIEBENWEIN MAKŠ:
GOSJI PASTIR.

JOS. KOSTANJEVEC:

PREPOZNO.

(Dalje.)

Zelo zgodaj je še bilo, ko se je zbudil Stohec iz nemirnega spanja. Bledomotni žarki nastopajočega dneva so silili skozi okno, v njih se je začela razločevati sobna oprava, se je zasvetlikala samotna postelja, ki je na njej ležal Stohec z odprtimi očmi. Z roko se je držal za glavo, v njej mu je bilo pusto, na sencih so bile žile zabrekle. Bilo mu je, kakor bi bil prečepel vso dolgo noč v zakajeni in zaduhli sobi vaške gostilne, kakor bi bil popival s kmeti do ranega jutra. Dvignil se je, da bi vstal, toda po žilah se mu je razlil svinec, tako težke so bile noge in roke, da jih je komaj premaknil. Zopet je legel in se zagledal v strop. Brídek izraz je ležal na njegovem obrazu, ustnice so bile trdo stisnjene. Do začetka šolskega pouka je bilo še dolgo, zato je hotel še nekoliko poležati proti svoji navadi, morda kako odleže. Sinočnji dogodki so mu vršali po glavi, a izkušal se jih je otresti siloma, čemu naj bi začel dan z žalostnimi mislimi in z obupom v srcu. Kar je bilo, je bilo; zgodilo se je po njegovi lastni volji, po trdni volji in trdnem njegovem sklepu, čemu naj bi se torej sedaj še dalje mučil, čemu razmotrival, zakaj je moralo vse tako priti. Prišlo je, in s tem je vse končano!

Toda ni mu šlo tako hitro iz glave in srca, kakor si je želel. Pri oknih je uhajalo, a prihajalo je zopet pri durih. Podil je od sebe, odganjal z vsemi silami, a zadel ni ničesar, umikalo se je vsakemu udarcu, vsakemu poizkusu ter zavilo zopet v kolobarju naravnost v srce. In vselej, kadar se je vrnilo, je zadelo globlje in globlje. Zatisnil je oči, da ne bi našlo poti skozi nje, zastrl si je ušesa, da ne bi slišal, kako se tihotapsko bliža, a vse zaman, oči so videle, da si so bile zaprte, ušesa so slišala, da si jih je tiščal. Duri so bile odprte na stežaj . . .

Ločen! Ne morda sodnijsko, a čemu postava v takšnih slučajih? Nenadoma in samoobsebi se je dvignila med oba stena, segajoča do nebeškega oboka, sta otrpnili srca, ne da bi kdo od njiju mogel kaj zadržati. Drug ne moreta do drugega, a nihče ni kriv, nobenemu se ne more očitati, da bi bil nameril korak v drugo smer prvi in radovoljno. Lepota se je izpremenila v grdobo, ne da bi bil kdo opazil, hrepenenje je postalo zaničevanje, ne da bi se bilo zavedelo srce. Drug ne moreta do drugega, a nihče od njiju ni kriv! Zakaj bi torej ne šla narazen, tiho in brez hrupa, zakaj ne bi smela poiskati vsak drugih potov, ne da bi koga drugega kaj brigalo? Ali nima vsakdo pravice do sreče,

ali je ne sme iskati v gori, ako je ni našel na planjavi?

Odleglo mu je nekoliko in vstal je. Začel se je umivati, a ko se je z rokami doteknil glave in je brizgnil hladni curek po njej, je zopet začutil, da ga boli. Vse je bilo boleče, teme in senci, čelo in tilnik. In tako čudno boleče, da se je neka doslej neznana tesnoba polastila njegovega srca. Narahlo je začel vlivati vodo na glavo, ne da bi se je dotikal z rokami. In curljala je od vseh strani raz lase zopet v skledo kakor od strehe. Ko je vzel v roke brisačo, se mu je stemnilo za hipec pred očmi, da bi bil kmalu omahnil. Misliti ni mogel ničesar več, samo ponavljal si je vedno natihem: Ali nima vsakdo pravice do sreče, ali je ne sme iskati v gori, ako je ni našel na planjavi? Kamor se je obrnil, tam je videl napisane te besede. Z velikimi črkami so blestele na stropu in na tleh, na durih in na oknu.

„Da, pravico ima do sreče in tudi iskati jo sme, samo vprašanje je, ali jo tudi najde,“ je vzdihnil nazadnje in odprl okno.

Spodaj je ropotal voz, glasni, hripavi glasovi so se začuli. Na dolgem, razdrapanem vozu se je vozil trop ciganov. Možki in ženske in otroci, vse pomešano, vse pisano, vse zmršeno, rjavo, črno, vse raztrgano in napol nago. Dvigale so se rjave, mišičaste roke, v vetru so mahali dolgi, kodrasti črni lasje. Izpod pisanih rut so črnele ženske prsi, tu bujne in napete, tam ohlapno viseče. Par suhih konj je vleklo težki voz po slabi poti, za vozom je tekkel resignirano mršav osel s povešeno glavo. Na oglu, kjer je voz zavil navzdol, je zarigal tako obupno, kakor bi se podiral nanj vaški zvonik.

V Stohcu se je zbudilo silno hrepenenje. Stopil bi dol, skočil bi na voz in se pomešal med nje. Počrnil bi si obraz, raztrgal telovnik in razgalil srajco. Proste bi bile prsi, in izginila bi iz njih tesnoba. In tako bi se vozil z njimi iz kraja v kraj, križem sveta, najrajši po kamnatih in zarastlih potih, po divjih neprodernih gozdovih. Vedno dalje, vedno dalje, do konca . . .

Voz je izginil, poizgubili so se glasovi, po poti so začeli prihajati v šolo otroci. Stohec je stopil od okna in vzdihnil.

„In takšen naj grem sedaj v šolo! Z otroci naj postanem otrok, učim naj in vzgajam z globoko ljubeznijo in vdanostjo!“

Še nikdar v svojem življenju ni Stohec tako težko pričakoval, da bi bil končan pouk. Vsaka četrt ure se mu je videla dolga ura, vsaka ura dolga večnost. Ni hotelo biti ne konca ne kraja.

Ko je vendar popoldne odmolil, si je oddehnil globoko in dolgo, zdelo se mu je, da se je odvalila velika teža raz njegovo rame. A vendar je bil silno truden, roke so se mu tresle, in oko je bilo motno in brez sijaja.

Takoj za otroci je odšel iz šolskega poslopja. Zaželel je svežega zraka, hotel je visoko v reber, tja gori v gozd in dalje, dalje. Toda že na koncu vasi je le težko hodil, noge ga niso hotele nositi. Prav zadnja hiša v vasi je bila gostilna. Tja je zavil, prvič, odkar je tukaj učitelj, je prestopil gostilniški prag. S to silno utrujenostjo se je združila velika žeja, hotel je izpiti čašo vina.

Gostilničar, star mož nagubanega okroglega obraza, je odprl usta nehote, male sive oči so se povečale, tako se je začudil, ko je zagledal svojega novega gosposkega gosta.

„Ali ste se zmotili, gospod učitelj? Še nikdar Vas nisem videl tukaj, to je posebna čast zame,“ je govoril naglo, v eni sapi. „S čim naj Vam postrežem? Dober Dolenjček je pravkar na pipi, tudi poštenega Vipavca imam, ki Vam takoj segreje ušesa in razveže jezik. Pokusite ga, ne bo Vam žal!“

Stohec je naročil četrt Vipavca in stopil v sobo. —

Za mizo sta sedela dva pivca, star kmet iz vasi in mlajši, napol kmetiško, napol gosposko oblečen človek.

„Sakramiš, učenik naš! Na pij!“ je zavpil kmet in porinil kozarec na konec mize. Z desnico si je brisal slinaste ustnice.

Stohcu je bilo to povabilo neprijetno, zoprno. A vzel je vendar kozarec in pokusil.

„Nočeš več? Glej ga, saj ni strup. Do dna izprazni, Ti pravim! — Nočeš? Pa pusti!“

„Še tukaj pijte,“ je dejal mlajši z nekim trudnim, napoltihim glasom. „Dobro je in teče kot bi mazal.“

„Hvala, saj dobim sam,“ je odgovoril Stohec in sedel na spodnji konec mize.

Natočil si je in pil.

Nekoliko časa je bilo tiho po sobi. Polegel je že polumrak, edino okno je bilo motnobledo, kakor bi bil kdo razlival po šipah z vodo pomešano mleko, ki bi se sproti zajedalo. Starejši kmet je vlekkel dim iz kratke pipe, z desnico si je podpiral podbradek, ki je iz njega štrlelo nekoliko kratkih, sivih in resastih kocin. Majhne modre oči so venomer mežikale, kakor bi hotele povedati bogvekakšno skrivnost. Napol plešasta glava je prikimavala v taktu, bogve odkod je slišalo njegovo uho godbo in ples. Mlajši človek si je podprl glavo v obe roki in gledal srepo predse na

mizo. Niso mogle biti vesele njegove misli, zakaj glava je lezla na mizo navzdol, počasi, kakor bi vedno večja teža pritiskala na teme. Na spodnji konec mize je k Stohcu prisedel krčmar, položil je predse krožnik s kračo in veliko čašo vina.

„Domača krača, čakajte, pokusiti jo morate,“ je dejal Stohcu. „Vi ne veste, kako se potem lahko pije. In mi jemo samo zaraditega, da laže pijemo. Kaj ne, Miha?“

Stari kmet je zazeval in se raztogotil.

„Kaj zmeraj pikaš, Medved! Ali sem te že kdaj kaj prosil, da mi daš zastonj? Jesti in piti imava midva z ženo vedno zadosti. Devet otrok sem imel, vsi so preskrbljeni, tam v Ameriki so in dobro se jim godi. Z ženo pa sva sama in kar zaslužim, to zajevo in zapijeva, veš! Tako je, šleva birtovska!“

„Sakramiš, Miha, vem, da nisi lačen, pa za starost bi vendarle malce skrbel, takole če pride kaka bolezen in ne boš mogel več gibati.“

„Za starost, šleva, ali nisem že zadosti star? Ti ne boš nikoli toliko, veš, ker si preneumen in se že zjutraj nalijaš doli v kleti. Viš, šestinšestdeset jih že imam, pa imam še vse zobe in takšni so kot jeklo, vso tvojo kračo zmeljejo in še krožnik po vrhu.“

Krčmar se je smejal, bil je že vaje Mihovega zmerjanja. Stohec pa je debelo gledal in ni vedel, kaj bi si mislil.

„Viš, sakramiš, tako je nekega lepega dne bo pa prišlo samoobsebi, brez dolge bolezn, brez posebne bolečine, in iztegnile se bodo noge in oledenele, oči se bodo zaprle in ušla bo duša. Tistikrat bodo rekli, in tudi ti, birt, tudi ti porečeš: pijanega Miho je pa danes hudič vzel. Kaj ne, ti birtov Medved?“ Prijel je kozarec in ga izpraznil do dna. Trdno ga je postavil na mizo, da je zažvenketalo.

„Kaj se pa ti držiš, Tone, kot bi šivanke grizel? Ali ne znaš biti več vesel? Pusti babo, naj dela, kar hoče! Ti pa hodi po svoji poti, saj ni vredna piškavega oreha. Ali si slišal? Mož bodi, sakramiš!“

Tone je nekaj zamrmral med zobmi, a glave ni izpustil iz rok. Ko se je Miha pripognil in zagledal njegove oči, je udaril s pestjo na mizo ter zavpil:

„Glej jo šlevo, zaradi babe, pa ima mokre oči! Ali Te ni sram? Štari možje so mi pravili, da niso vse babe vredne ene same moške solze. Baba je baba, najboljša je slaba!“

Tačas se je Tone hipoma zravnal. Zakrillil je z rokami nad Mihovo glavo ter zavpil:

„Molči, šalobarda stara! Kaj Ti veš, še eno mi zini, pa Ti zavijem vrat, takole, vidiš!“

Toda roke so mu omahnile in nekaj ga je vrglo, da je zopet sedel. Krčmar je dregnil Stohca s komolcem in se smejal:

„Pijana sta oba kot kladi. Kmalu ju bo treba postaviti pod kap, da se ohladita.“

Stohec si je tačas naročil novo četrt. Začelo ga je zanimati, kaj ima Tone na vesti, da se tako vede. Bil je sicer simpatičen človek, zlasti so imele nekaj posebno privlačnega njegove velike, modre, vlažno se svetlikajoče oči, ki so bile videti tako žalostne.

„Tako je prav, gospod učitelj, še eno četrt,“ je dejal Tone.

„Poizkusili bodete, kako to hladi, če Vas kaj peče tamle notri“. Pokazal je na Stohčeve prsi.

„Jaz ga takole skoro sleherni dan, gospod učitelj, kake tri do štiri, tudi pet litrov in še več. Zato ker sem srečen, gospod učitelj! Tako hudičovo srečen, da vriskam, kadar vriskajo drugi, da plešem, kadar plešejo drugi in da se pretepam, kadar se pretepajo drugi. Najrajši se pa potepam, takole od kraja v kraj, od vasi do vasi, od krčme do krčme. In pijem ga, takole!“

Zvrnil je kozarec in izpil v dušku. Cmaknil je z jezikom in se zasmeljal, da so se pokazali njegovi močni beli zobje. A nato mu je zopet klonila glava nizko nad mizo in v kotih ob očeh se je vlažno zasvetlikalo.

„To je, da je srečen“, je pritrdil Miha, „kako bi ne bil, sakramiš, ko ima tako lepo trgovino, tako lepo posestvo in vsega dovolj, kakor nobeden drugi. Lahko ga pije in lahko uživa brez skrbi, kar mu poželi srce. To je, da bi lahko bil srečen, če bi ne bil tako šlevast zaradi babe. Ubil bi ga, ker je tako neumen!“

„Sebe ubijaj, šema“, je jecal Tone. „Medved, še en liter!“ Vino je bilo takoj na mizi.

„Tudi učenik mora piti z nami“, je dejal Miha in takoj natočil Stohcu, da bi mu ne mogel ubraniti. Toda tudi na misel mu ni prišlo ta hip, da bi se branil. Druga četrt vina je že toliko učinkovala nanj, ki ni pil nikoli več od ene, da je molče prijel polni kozarec in izpil. Ves drugačen se je hipoma začutil v tem vzduhu, nekaj se je olajšalo v njegovi notranjščini in neka dobrodejna toplota mu je šinila po žilah. Dobro je to vino, — zakaj bi ga ne pil, si je začel misliti. In morda se res pozabi po njem to, kar bi se rado pozabilo. Gotovo bo nocoj bolje spal.

Stohcu so se zaiskrile oči, rdela so mu lica in nekaj prešernega se je razlilo po vsem njegovem obrazu, je odsevalo iz vsake njegove kretnje.

„Pa ga pijmo, ljudje božji“, je dejal in trčil z vsemi po vrsti. Krčmar se je zvito smehljaj, potrkal Stohca po rami ter dejal: „To je gospod, zares, takšnih nam manjka! Živio!“

In trčili so zopet.

Stohca je ta krčmarjeva nenadna ljubeznivost nekam neprijetno dirnila; razumel je takoj, koliko je bila ura, a zamahnil je z roko predse ter si mislil: ako me ima za neumnega, nič ne škodi, poizkusiti moram vendar, kaj bodo učinili ti vinski duhovi. In pil je z onimi in izlival vase. Teklo je, kakor bi ga izlival na živo apno . . .

Znočilo se je. Krčmar je prižgal petrolejko, ki je visela od stropa, in nje rjava luč je le slabo razsvetljevala čezinčez zakajeno nizko sobo. Stohec je stopil na prag in pogledal na nebo. Čudovito je bilo danes jasno in posamezne zvezde, ki so se kar hipoma druga za drugo užigale pred njegovimi očmi v tej sinji višavi, so nocoj žarele v nepopisno svetlem blesku. Tam se je ena utrnila. Dolga, srebrnobleščeča pot se je pojavila za njo, zažarela, izginila. Stohec je vztrepetal, zazdelo se mu je, kakor bi se ga bila doteknila mehka roka.

„Ana! To si bila ti?“ je vzkliknil polglasno, „In tam gori tvoja pot, tvoja kratka pot!“

Pogledal je še enkrat na nebo, njegova noga je hotela kreniti na pot in proti domu, a v tistem hipu se je premislil in se je vrnil v krčmo . . .

Ko je vstopil v sobo, je bilo tam popolnoma tiho. Krčmar je bil nekam izginil, Miha je spal za mizo, a Tone je še vedno slonel na rokah s sklonjeno glavo. Stohec je sedel na prejšnji prostor, prijel kozarec in pil. Nató se je nasonil v kot in zamižal. A kmalu je Tone hipoma dvignil glavo in se ozrl po Stohcu. Bil je dolg pogled, ki ga je ž njim motril. Nato pa se je primaknil bliže njega, položil mu roko na ramo ter dejal:

„Gospod učitelj, Vi tudi niste srečni! Jaz to poznam.“ Stohec se je zdramil in se je začudil. To ni bil več tisti glas, ki ga je čul iz Tonetovih ust še malo prej. Bilo je nekaj mehkega v njem, že skoraj ženskega, nekaj prihajajočega iz velike globočine. Prej vihar in blisk in tresk, da so se lomile veje in se šibila debela, zdaj rahel dež, poljubljajoč in dvigajoč polegile bilke, ki ga srkajo zaupno in hvaležno. To ni bil navaden človek, Stohec je spoznal iz teh besed čutečo dušo, polno lepote, ki je čeznjo potegnila nenadno odurna, umazana roka ter jo oskrunila. Uvidel je, da je zadoščal grd trenotek in pokončal sam kruto in nenadno vse cvetje, ves plod, ki bi se bil razvil iz njega. Zato ni izkušal otresti roke,

ampak prijel jo je s svojima rokama in jo stisnil gorko, skoraj hvaležno.

„Ne govoriva o tem,“ je dejal. „Moja povest se šele začinja. Vaša je gotovo že v polnem razvitku, ako že ni popolnoma končana. Povejte mi jo!“

„Kaj boste z njo, gospod učitelj? Danes sem pijan in niti bi ne verjeli, da Vam jo povem sedaj.“

„Ne, prav danes hočem, da mi jo poveste, nakratko in kakor ste jo doživeli, saj sva sama.“

„Naj bo,“ je dejal Tone po kratkem pomisleku. —

* * *

„Morda ste že bili v Dolu, gospod učitelj? Ne? No, slišal sem o Vas, da ne zahajate nikamor, da živite samo svojemu poklicu in da se ne brigate za nikogar. To je prav, to je pošteno! Blagor mu, ki lahko tako dela in naj dela tako samo kratko dobo svojega življenja, morda celo samo par let. Storil je mnogo več, nego si misli. Toda, kakor sem Vas spoznal danes, ste že na razpotju, konec je skoro lepega, neprisiljenega dela, dela, ki ga predpisuje ljubezen, ki ga narekuje lepa misel v bodočnost. Neka tuja sila je prestopila Vaš prag, se je ugnezdila in se izkuša udomačiti v Vašem domu. Poizkusite, branite se ji z vso nasprotno silo, z vsemi močmi, morda se Vam posreči, da jo preženete! Tudi jaz sem okusil to silo, branil sem se dolgo, a upadle so moje roke, podlegel sem ji, in odistikrat je prazno moje srce, je opustošeno vse, kar je klilo in cvetelo v moji duši. Prešlo je in ne vrne se nikdar več . . .

Tam v Dolu torej stoji moja rojstna hiša, moje sedanje posestvo. Po senčni poti, ki ji rastejo ob obeh straneh visoki jagnediči, se pride iz vasi do nje. Ti jagnediči so bili nekdanj moje posebno veselje, moj ponos. V njih ozkih vrhovih šumi venomer, rahlo in čuteče, kakor tihi bolestni vzdih, kakor hrepenenje po nečem nedosežnem, šumi, pa bodisi, da prepletajo blesteči solnčni plameni njih svetleče listje, ali pa da lijo blede mesečni žarki med njih veje. In popotnik, ki hodi po tej poti, se zasanja nehote, njegova noga stopa počasneje, njegova misel splove v daljavo. Pa tudi po gozdnih stezah, med bukovjem in hrastjem, med robidovjem in šipkom se pride do moje hiše. Mastna in rdeča je prst po teh stezah, vedno vlažna, vedno nekoliko opolzla, da je mehko, nežno pod nogami. In po jasah in presledkih raste visoka trava, med njo se oglašajo črički, klije drugo skrivnostno življenje, zakrito površnemu pogledu navadnega človeka. Po teh stezah sem presranjal svoja najlepša leta, v

JEAN FRANCOIS MILLET: PABERKOVANJE.

11
v'

senci teh starodavnih hrastov in širokih bukev je minila prva moja mladost. Ko sem se prvič ločil od njih, bilo je tedaj, ko me je odpeljal pokojni oče v mesto v šolo, me je bolelo srce, da se nisem mogel zdržati solz, ki so lile nebrzdano iz mojih oči. Tako hudo mi je bilo, da sem se za- tekel k materi in sem jo objel okoli vratu prvič v svojem življenju in jokal na njenih prsih. Začu- deno me je gledala, osupnila je za prvi hip, a potem je dahnila prvi poljub, odkar sem se za- vedal, na moje vroče čelo. „Neumni otrok, čemu jokaš sedaj?“ je dejala, „prihrani si solze za poz- neje, morda boš kdaj zahrepenel po njih, a suho bode tvoje oko!“ obrnila se je in izginila v svoji sobi, da je nisem več videl. In tedaj se je rodilo v meni neko spoznanje, uganil sem, da moja mati ni srečna. Še enkrat sem onega popoldne obletal najljubše svoje prostore v gozdu, preho- dil pot pod jagnediči in si klical v spomin tre- notke, ki sem jih užil v njih in med njimi. Dru- gega jutra na vse zgodaj sem se odpeljal, solnce je uprav vzhajalo, zlatilo jagnediče in gozd, ki se je zbujal in trepetal v objemu njegovih žarkov. Pozneje sem se vračal leto za letom na počit- nice. Nočem Vam pripovedovati, v kakšni sreči je plulo tačas moje srce, a povedati Vam hočem, kako je bilo v onih počitnicah, ko sem bil kon- čal gimnazijo in dovršil maturo. Kaj me tako gle- date? Res je, vso gimnazijo imam in dober di- jak sem bil, zdaj sem pa to, kar sem, in ne da se izpremeniti ničesar več. —

Umolknil je nekoliko časa in se zamislil. Od začetka pripovedovanja se mu je jezik neko- liko zapletal, a pozneje je vidno ginevala pija- nost, kolikor bolj se je segreval. Nazadnje je bil takšen, kakor bi ne bil pil vse popoldne. Miha je sedaj za mizo smrčal in se ni zdramil. Krč- marja tudi ni bilo več na izpregled. Tone je pri- jel skoro nato kozarec in trčil s Stohcem. Potem je nadaljeval počasi in s tišjim glasom, kakor bi se bal, da ga sliši razen Stohca še kak drugi.

— Lep je bil tisti dan, ko sem prinesel do- mov svojo zrelostno izpričevalo. Očetu se je svetil obraz kakor solnčni dan, a mati je jokala od ve- selja in hitela nositi na mizo vsega, kar se je tačas moglo dobiti boljšega v hiši.

„Kam pa sedaj?“ je vprašal oče po obedu. „Kaj te najbolj veseli?“

„Ne vem še, nisem se še odločil.“

„Jaz te ne silim nikamor, premisli dobro, časa imaš dovolj. Kadar se odločiš, mi povej, in potem hočemo govoriti dalje.“

Takoj tisti dan sem obiskal svoje najljubše prostore v gozdu, hitel sem od prvega do zad-

njega, priklanjal sem se cveticam in odkrival sta- rim častitljivim hrastom in bukvam. Nazadnje sem legel na neki višini v travo in zrl v nebo. Kako visoko je bilo! Ko so prodrle moje oči prvo plast, se je nad njo odprla druga, še glo- bočja in skrivnostnejša, za drugo tretja, tako glo- boka, da so omagale oči in so se zaprle. Zadre- mal sem bil nekoliko.

Solnce se je že poslavljalo od daljnjih hri- bov, po doleh so že polegale sence, ko sem vstal s svojega ležišča in se odpravil proti domu. Na zadnjem ovinku nad našo hišo, kjer stoji posebno lep košat hrast in odkoder je lep razgled daleč po okolici, sem zaslišal nerazločen, nenavaden šum. Klicali so se razni glasovi, odpirala in za- pirala so se vrata, neki voz je oddrdral z dvo- rišča. Bilo je vse nekam nemirno, tako da se je v tistem hipu polastila še mene neka nenavadna razburjenost. Srce mi je dejalo, da se je moralo zgoditi nekaj posebnega, nekaj žalostnega. Po- spešil sem korake in kmalu sem stal na dvorišču, Skočil sem v prodajalno, kjer je navadno sedela moja mati. Prazna je bila, a vrata iz nje v vežo so bila odprta. Tečem v kuhinjo, nikogar tam, od- tod krenem po stopnicah navzgor. V očetovo sobo so bila vrata odprta na stežaj. Komaj prestopim prag, že zagledam svojo mater, ki kleči poleg postelje, njeno telo se je stresalo, glava se je skrivala v blazino. Na postelji pa je ležal moj oče, trdo in nepremično. Zadel ga je bila kap. Tako sem bil izgubil svojega očeta nenadno, ne- pričakovano, smrt ga je bila pograbila s sirovo silo. Skoro najlepši dan mojega življenja je kon- čal tako žalostno. . . .

Ko smo očeta pokopali, nisem mislil skoro ničesar več. Dasi se nisem prej nikoli prav za- vedal, da ga ljubim, sem začutil sedaj v sebi neko grozno zapuščenost. Bilo je, kakor bi mi bilo odšlo za njim pol življenja. Povsod so mi ga iskale moje oči, v hiši in na dvorišču, v gozdu in na polju, v postelji in na polju, a ni ga bilo nikjer več, ni se vrnil. Mati moja pa je postala še bolj tiha, še bolj redkobesedna od prej. Ako bi bil jaz odšel študirat naprej, bi ne mogla sama vsega opravljati, trebalo bi vzeti v hišo tujce in izpostaviti se nevarnosti, da bodo izko- riščali hišo in okoriščali sebe. Tako sva sklenila z materijo, da ostanem doma in prevzamem gospodarstvo. —

Kaj naj bi Vam povedal o prvih dneh, ki sem jih preživel doma kot mladi gospodar? Vse mi je bilo novo, vse tuje, iz oblakov, ki so plule po njih moje misli dolgo vrsto let, sem padel nenadoma na trda realna tla, ki se jim nikakor

nisem mogel privaditi tako hitro. Vedno sem napravil kako neumnost, pridobil nisem hiši ničesar, pač pa mnogo izgubil. A imel sem trdno voljo, in zato je sčasoma začeto iti. Pokmetil sem se popolnoma, kakor nisem prej videl in mogel iz oblakov, tako nisem mogel sedaj visoko od tal, prišla se me je zemlja, ki sem jo začel ljubiti in ni me več izpustila od sebe. Zamenjal sem gosposko obleko s takšnole, moje roke so se zarjavele, prsti okosteneli in tako lahko udarim ob trdo mizo, da odskočijo steklenice in se odkruši rob, kakor bi pogladil lice mladega dekleta. Moja gosposka pleča so postala široka in močna; na njih lahko nesem hišni vogel, ne da bi se genila. Vidite, tako se vse izpreminja, človek postane žival, ki se vpreže v svoj lastni voz, a tako spretno in trdno, da se ne more izpreči nikdar več, niti sam, niti da bi mu mogel pomagati kdo drugi. A nekaj neumnega je vendar ostalo v meni. Ako bi bilo izginilo še to, bi bil morda sedajle popolnoma srečen. In to neumno je bilo — moje srce. Da bi bilo zarjavelo, kakor so zarjavele moje roke, da bi bilo okostenelo kakor moji prsti in se utrdilo kakor moja pleča! Ali ostalo je mehko, tako mehko kakor vosek, sramotno mehko za takšnega močnega, velikega in zdravega človeka. Kolikokrat sem ga preklel! —

Toda pija zopet, gospod učitelj, pozabila sva na najboljše! Srce naj ostane, kjer hoče, samo prilijva mu še malo, morda vendar utone in utihne! —

Izpraznila sta zopet čaše in Tonetu je zopet klonila glava. Stohec ni zinil besede, tako nekam čudno mu je bilo v tej družini, ob tem pripovedovanju, da ni vedel, kaj naj bi rekel. V sobo je zopet pridrsal krčmar, vzel molče prazno steklenico z mize ter jo zopet napolnil. Nato je hotel prisesti. A v tem hipu so se začuli zunaj glasovi, vstopilo je nekaj kmečkih fantov, ki so

zahtevali žganja. Krčmar ga je prinesel in prisedel k njim. V tem hrušču se je zbudil tudi Miha ter zrl začudeno okoli sebe.

„Vraga, zaspal sem, in to ob pijači. Zdaj vidim, da sem res star. Tone, natoči mi!“

Tone je natočil naokoli, in pili so. Vino je zopet začelo učinkovati, vsi obrazi so rdeli, samo Stohec, ki ni bil vajen, je vedno bolj bledeel. A pil je dalje.

„Pripovedujte dalje,“ je jecal proti Tonetu. „Rad bi slišal do konca.“

„Za danes je dovolj,“ je rekel Tone. „Ti ljudje poslušajo, in za takšna ušesa ni moja povest. Rajši pijmo! Toda, kadar ste prosti, me obiščite enkrat na mojem domu, ako me boste dobili sploh doma. Če ne, pa poglejte kam v kako krčmo, tam me gotovo dobite in Vam povem do konca.“

Stohec je prosil, a Tone se ni dal preprostiti, točil je venomer in vlival vase.

„Sedaj pa zapojmo, fantje! Jaz plačam, vino pijte; žganje pustite! Medved, prinesi ga štefan!“

„Katero naj zapojemo?“

„Čakajte, tisto:“

Kako bi ljubila, k' me srček boli,
Ta lanski moj fantič pozabljen še ni.
Pozabljen bi bil, ko b' tak lušten ne bil,
Pozabljen ne bo, ker je lušten tako . . .“ —

Po polnoči je že bilo, ko se je Stohec opotekal proti domu. Na nebu so žarele zvezde in na vzhodu se je vlekel velik svitel žar tja do gora. Toda Stohec ni videl ničesar, njegova glava je bila težka, njegove misli zmedene in žalostne. Govoril je sam s seboj, včasih glasno, včasih tiše, a venomer. Ko je prestopil prag šolskega poslopja, je šumno zaloputnil duri. Prav tako šumno je stopal po stopnicah navzgor, a ni šel v svoje stanovanje, pač pa je stopil v šolsko sobo ter se zleknil po klopi. — (Dalje prih.)

PETRUŠKA:

MLADOST.

Bogveodkod je dospela k nam
s smehom zvonkim, veselim,
dolge čase je krajšala nam,
radi smo mi jo imeli.

Krilce kratko, otročji obraz,
polne oči svetlosti,
njen govor je čaral nas,
poln nedolžne prostosti.

Kot metuljček s cveta na cvet
begala je med nami
in ko je izginila spet,
vedeli nismo sami . . .

RÉVÉSZ JAN.: STARA DAMA.

PRINCESA CICIPÉ, BARONČEK IN UZURPATOR.

(Konec.)

Počasi, polagoma, kakor mežikaje s škodoželjnimi očimi, se je zvečerilo nebo na zapadu. Guvernerjev park je prihajal samotnen in samotnejši; le tuintam še tih šepet za živo steno, tuintam poljubi v lopah, ki so imale odsevce. Gostje, ki so odhajali, so bili molčeči in zlovoljni, zehaje so s pokloni prekinjali prisiljene razgovore, oči dam pa so zrle trudno in hvaležno iz zardelih obrazov. Tuintam sta se srečala dva srdita pogleda iz oči dveh dobrih prijateljic in znanck:

„Že vem, grofica, bilo je natanko takointako. Saj pač menda niste sami segali z roko v svoje nedri, da so odpete . . .“ je menil prvi.

A drugi je zasrepel strupeno:

„In če bi prav, kneginja . . . medtem vem jaz, da vas je pustil vaš general na sredi vrta; pa ne zato, ker ste stara in grda?“

Prišla je noč. Bogovi so se premikali v mesečini na svojih visokih podstavkih in so gledali svoje boginje zelo mladostno in poželjivo, kajti z višin, kjer so stali, so videli preko nasadov in lop nekoliko več od skrivnosti preteklega večera. Boginje so krčile gola telesa in hihitale. Dočim so živim sanje ponavljale užito veselje, so se zdaj radovali hladni mramori; le obstreljeni faun ob vodometu je stal žalosten in osramočen, in koketna gesta nimfe, ki mu je stala nasproti, se je bila izpremenila v zamah preziranja.

Okno za oknom je ugašalo na guvernerjevi palači. Le zdajpazdaj so begale luči — sluge s svečami v rokah; in zunaj, daleč zunaj, je odmevala enakomerna hoja straž.

To je bila ura, ko se je prikazala na belih stezicah v parku moška postava. Zakaj, in odkod? Neslišno so se odklenila skrita vratca, baronček se je zmuznil na vrt; ogibal se je velikih lis mesečine, previdno, po senci, izgublja se v črnenju taksovih sten, se je priplazil do velike, prastare pinijske, ki je širila svojo masivno krono tik pred oknom princesine spalnice.

Kolikokrat je stal bivše dni ob njenem deblu s sladko razsentimentaljenim srcem, in kakor da bi s svojimi vzdihljaji spremljal mirno dviganje grudi speče Cicipé . . . Nocoj je zagledal srebrni žarek, ki se je prikradel na njegov obraz, barončkova usta spačena v zlobnem, ljubosumnem nasmehu.

Z gibčnostjo, ki je živa duša ne bi bila prisodila njegovim nežnim aristokratskim nogam, je splezal pinijski med vejevje. Plezal je in preklinjal med zobmi, preklinjal in plezal, dokler ni bil pred oknom.

Zavese so visele do tal, a luč je gorela nekje, in vitka senca kuežnje se je premikala na spuščeni zastori. Srce barončkovo se je vendarle zdrnilo in strepetalo: naj si ve človek o ljubljenski ženski še tolikointoliko grehov, ali najsi jih sumi brez mere in brez števila, vendar sam pri sebi težko ostane miren v njeni bližini.

In še preden se je pomiril, so mu zagledale oči, kako je princesa Cicipé zbežala proti vratom ter se vrnila — v naročju moške postave. Nato sta izginila obadva; in čez uro peklenskih muk je baronček videl odhajati moškega samega, s sklonjeno glavo in z velimi, neprožnimi koraki.

Spustil se je proti tlorju: zdaj je vedel dovolj. In ko se je bližal svojemu domu, se mu je dozdevalo pri srcu, kakor da bi bil čital smrtno obsodbo uzurpatorjevo nabito na vseh vogalih, oznanjeno vesoljnemu ljudstvu, potrjeno z vsemi pečati zemeljskih in nadzemeljskih oblasti.

Doma je napravil svojo oporoko, napisal pismo princesi Cicipé, in pismo svojemu očetu baronu, ki je obsegalo deset drobno popisanih strani dolgov in tri vrstice slovesa. Jutro ga je našlo pijanega in pogumnega, pred odprtim oknom, glavo oprto v dlan, s pogledom, ki je blodil mimo prazne šampanjke v brezkončnost.

Ko je stalo solnce že dokaj visoko na nebu, mu je prinesel sluga vabilo k sijajnemu slavlju, ki ga je prirejal knez guverner velikemu uzurpatorju v svoji palači. Baronček se je nasmehnil, trpko in zlobno obenem, nagnal slugo pred vrata, z naročilom, da ga za živo dušo ni doma, ter se zaklenil v svojo sobo in pričel brusiti bodala in basati samokrese.

Napočil je večer . . .

Flirt in koketničanje, smeh in pokloni, — ceremonije, besede, izgovorjene z zavestjo, da so modre in umestne, druge — z zavestjo, da so milostne in osrečujoče; šumenje svilnatih kril in porožljavanje dvorjanskih mečev je navdajalo sobane s prazničnim šumom. Celo bogati lustri so se zdeli, kakor da bi osladno mežikali dosto-

janstvenikom, in kakor da bi veter, zvest podanik, molčal nad parkovimi vrhovi.

Kakor Xeres Andaluzanski, se je razlival čar komedije odlični množici po žilah; v vsakdanjosti samo ženišče, se je zdela nocoj razgaljena kokotka: s tako večimi ceremonijami se je iztezala sama pred seboj. Kavalirji so nihali, dame so kimale v gromadnih klobukih ter ogledavale s svilo opredene zadke mišičastih samcev od dvora in od armade.

Uzurpator ni bil dvorjan; mučila ga je nepotrebna ceremonija in se v svoji bezsmotrenosti ni prilegala njegovi vojaški natori. Toda on, ki je dejal nekoč:

„Le souverain n'est parfors, que la maitresse de son peuple,“ je bil potrpežljiv in milosten. Vestno, kakor stroj, je hodil od dame do dame, od kavalirja do kavalirja ter trosil ljubeznive besede.

Princesa Cicipé je bila žalostna in molčeča; kdor bi bil razumel govorico njenih oči, bi bil čital vroče sanje o nekem, ki je stražil pred vrati in ni bil povabljen na ples.

„Otožni se zdite, princesa,“ je dejal uzurpator. „Zakaj niste kraljica te dežele: srečnega bi se čutil, da vam jo vrnem za vaš smehljaj . . .“

Princesa Cicipé je hotela zajeceljati nekaj napol razumljivega; takrat pa je stopil baronček med zbrano družbo.

„Mhé, mhé, veličanstvo,“ je prihitel guverner, „mhé, vaše veličanstvo naj mi premilostno dovoli, da predstavljam in priporočam svojega zeta.“

„Ah, zeta! . . .“ je vzkliknil imperator s čudnim glasom. „Ah, vi, baron, ste zet? . . . Ah, da! Ženin princese Cicipé?“

„Da, uzurpator!“ je odgovoril baronček trdo, potegnil izpod suknje samokres in ustrelil na njegovo veličanstvo, preden so mu mogli braniti.

Ni ga zadel.

Drugo jutro, navsezgodaj, je zborovalo vojno sodišče. Naravnost od plesa so šli sodniki sodit nesrečnega barončka. In megla je še legala po mestnih ulicah, ko ga je spremila močna četa vojakov pred mestno obzidje; na čelu je jahal mlad oficir.

Baronček je bil blede, a pogumen.

„Vse z okusom in z dostojnostjo!“ se je bodril sam pri sebi. „Prirodnost je dobra za kanaljo!“

Ko so ga privedli na kraj smrti, se mu je odprl pogled, kakoršnega ni videl nikdar prej niti pozneje. Ob zidu je zijalo dvoje grobov, sveže izkopanih, z visoko nasuto zemljo. In glej ob enem izmed njiju je drug oddelek vojakov postavljaj drugega obsojenca, zamorca v uniformi uzurpatorjeve garde.

„Šega je, baron, da zavežemo obsojencem oči,“ je dejal mladi oficir. „Toda vi morda ne želite?“

„Ne!“ se je ogorčil baronček. „Ali nimate drugega, da bi me vprašali?“

„Pač,“ je menil oficir dvorljivo. „Nemara imate kakšno poslednjo željo; dovolite, da vam ponujam svoje usluge.“

„Morda,“ se je nasmehnil baronček zaničljivo. „Torej mi povejte, kapitan — to je moja želja, saj razumete? — kdo je človek, ki bo z mano vred užil veselje . . .“

„Diable!“ je zaklel častnik ter se mu sklonil na uho. „Morbleu! Stvar je pravzaprav tajna, in natanko je niti sam ne vem. Toda vam, ki boste diskretni, jo lahko zaupam. Vaš soobsojenec, vojak iz trabantske garde, bo ustreljen po naravnostnem ukazu njegovega veličanstva. In pravijo da zato, ker ga je nocojšnjo noč njegovo veličanstvo lastnoročno privleklo za lase iz spalnice princese Cicipé . . .“

Baronček je široko odprl oči.

„Če je tako,“ je dejal po premolku, „storite mi uslugo in povejte princesi Cicipé, da me v moji smrtni uri ni več mikalo postati veliki uzurpator, a njegovemu veličanstvu sporočite, da ga prosim oproščenja in da — če bi ne bil baron — tudi ne bi hotel biti njegovo veličanstvo, marveč zamorec v trabantski gardi njegovega veličanstva. Veselilo me je, kapitan, in zdaj se nikar ne dajajte ovirati.“

Trikrat četr leta potem, ko so zagrmel puške, je telesni zdravnik princese Cicipé shranil v špiritu — kreola. Bil je grd kakor simbol.

PETER PL. RADICS:

IZ DNEVNIKA LJUBLJANSKEGA MEŠČANA 1809.

D Meseca julija 1809.

Danes, 1. jul. je vse mirno; Francozje so dobili, kakor navadno, svoje meso, vino in kruh ter so vedno na Gradu, izimši glavno stražo, ki stoji pred magistratno hišo. Tudi je prišel general z mnogimi častniki v mesto, pogledat, ali je vse v redu. Prepovedano je ponoči voziti se preko Ljubljane.

Dné 2. julija je bilo v mestu vse mirno in tiho.

Danes, 3. julija je bilo vse mirno. Francozje so vzeli preveč živil, ker vemo, da na Gradu ni toliko mož. Razbobnali so, da se mora pustiti kurirje in stafette na cestah v Ljubljano na miru. Kdor stori komu kaj žalega, bo kaznovan s smrtjo.

Danes, 4. julija je toli mirno, kakor bi ne bilo tukaj nobenega sovražnika. Mnogo dežuje in grmi. Pri špitalskih vratih (spčetka današnjih Stritarjevih ul.) delajo pridno dvigalen most, ki mora biti kmalu gotov.

Dné 8. julija je zahteval general 7 krav in 7 dekel na Grad, ker hoče sam delati surovo maslo.

Danes, 9. julija so razbobnali, da morajo mlinarji, ki prihajajo v mesto po žito, da ga zmeljejo, pokazati žito vselej generalu, da vidi, ali vračajo dovolj moke ali pa jo uporabljajo za cesarske (Avstrijce).

Danes, 10. julija je zahteval general 200 kmetov za utrdna dela. Toda nihče ni hotel iti, zato so Francozje kmete siloma nalovili. Tudi se je moral črevljarski most na generalov ukaz zopet podreti.

Danes, 11. julija je bilo vso noč do $\frac{3}{4}$ 9. dop. mirno. Takrat pa so ustrelili z Gradu na Golovec, ne da bi bilo kaj škode. Naši ljudje

delajo pridno dalje. Tudi prinašajo bolnike v bolnišnice v mesto, t. j. v redutno poslopje, v hišo barona Hallersteina in v stiški dvorec. Mesarji so morali svoje vole pobiti na Gradu. Pop. ob 5. so Francozje zažgali na Šmarni gori stražnico in ondotno klet. Na Golovcu je polno avstrijskih vojakov.

Danes, 12. julija je bilo vso noč mirno, le tupatam se je čul klic „qui vive“. Pop. ob 5. je prišlo zopet 30 Francozov na Golovec, da bi zažgali utrdbo, a Hrvatje so jih zapodili in ogenj pogasili.

Danes, 13. julija je bilo vse tiho do $\frac{3}{4}$ 9. zvečer, ko je počil na Gradu strel. Ob $\frac{3}{4}$ 3. zjutraj so prišli Hrvatje pred špitalska vrata ter so naskočili Francoze s puškami. Medtem so savojski dragonci franc. skladišče izplenili in nato odjezdili.

Danes, 14. julija niso odprli mostu pri špitalskih vratih; tudi so več meščanov zaprli, ker so našli pri njih orožje. Preiskali so vse hiše na strani dežel. dvorca, ali niso v njih skriti avstr. vojaki.

Dné, 15. julija so zaprli vse ulice ter so razbobnali, da ne smejo ponoči po sobah goreti nobene luči, da ne sme nihče gledati iz okna in da ne sme noben voz iz mesta. Kdor ne spada v mesto, ga odstranijo. Po mojem mnenju naj bi se odstranili Francozje, zakaj mi nismo poslali ponje! Ob $\frac{1}{2}$ 2. so ustrelili štirikrat na Golovcu, a brez učinka. Ponoči ob $\frac{1}{2}$ 1. so Hrvatje zopet napadli piket ob špital. vratih, a brez škode.

Danes, 16. julija so le proti večeru nekaterekrat ustrelili z Gradu na Golovec ter je bila ponoči huda nevihta.

Dné 17. julija ponoči so prišli prostovoljci zopet Francoze posetit pri špital. mostu, medtem

pa so huzarji ipraznili franc. skladišča. Z Gradu so ustrelili Francozje štirinajstkrat s topovi nanje, a brez učinka.

Dné 18. julija so razbobnali, da mora vsakdo, ki ima kakoršnokoli puško, prinesiti jo na magistrat, sicer bo ostro kaznovan. Poveljnik je tudi ukazal, da se mora gubernij preseliti na magistratno stran ter da je plačati štirikraten razreden davek tekom 48 ur, sicer bodo kaznovani. Ob 8. je na Gradu dvakrat ustrelil top.

Danes, 19. julija so vse ulice zaprte, most je dvignjen, tako da ne moremo ne tja, ne sem; tudi čez Ljubljano ni možno prepeljati se, ker je voda previsoka. Dežuje noč in dan. Vsi mesarji so pobegnili, ker ne dobe nikjer mesa. General na Gradu je bolan. Kot talnike so zaprli g. barona Basellija, g. okr. glavarja Wilcherja in g. župana Kokajla; tudi mešč. grenadirji so morali izročiti svoje puške. Na Poljanah so vzeli 12 krav ter so jih odvedli na Grad.

Dné 21. julija so šli Francozje iskat klavno živino, a vzlic skrbnemu iskanju niso našli niti na Sv. Petra predmestju, niti v Gradišču ničesar. V Šiško se niso upali, zakaj tam stoje cesarski piketi. Nocoj so odnesli cesarski 200 parov črevljev in vse gotovo usnje.

Dné 22. julija je bilo vse alarmirano. Tega dne so talnike ob 1/48. izpustili ter jih je general odjutant spremljal do magistrata.

Dné 23. in 24. julija je bil zopet popoln mir.

Dné 25. julija zjutraj ob 7. je 200 Francozov naskočilo Golovec in so z Gradu petkrat ustrelili. Dobili so 3 cente slanine. Izmed 200 mož se jih je vrnilo na Grad jedva 40.

Dné 26. julija smo zvedeli, da se sklene za mesec dni premirje.

Dné 27. julija je major Dumontet s svojimi prostovoljci odtod odšel ter ostavil Golovec in vse svoje delo. Ob 7. zjutraj so bili Francozje že na Golovcu. Ob 3. pop. so prišli že cesarski in francoski kurirji s premirjem; mnogo ljudij se je zbralo. Črevljarski most se je zopet popravil.

Dné 28. julija sta prišli z Grada dve stotnije Francozov v mesto; general se je nastanil v Gosposkih ul. v hiši Bonazze. Sicer je vse mirno in tiho.

Dné 29. in 30. julija vse mirno; pričakujemo 1600 mož; za generala se pripravlja stanovanje pri škofu.

Dné 31. julija vse mirno; špital se spravi izven mesta. (Dalje prihodnjič).

PETRUŠKA:

KAJ BO POTEM?

Kadar sedim zvečer sam v temni sobi
in skozi okno tja na polje zrem,
kjer se vrstijo brezštevlni grobi,
natihem vprašam se: Kaj bo potem?

Kaj bo potem, ko več življenja sili
ne dá pomoči hitrobežni čas,
ko se korak ustavi nogi čili,
ko vse telo prešine smrtni mraz?

Ko v smirekov me zaboje, ko v tesno krsto
telo neobčutljivo polože
in ga pokopljejo tja v mrtvih vrsto,
kje neki duh moj takrat boče, kje?

V svetišču morda kakor ogenj večni
iz polumraka jarko vzplapolam,
ali kot amor v vrtu devi srečni
v uho ljubezen večno šepetam.

Mogoče k zvezdam zlatim nad oblake
na krilih se kot angel božji vzpnem,
kot Bog brez radosti, brez boli vsake
odtam na zemljo, svetlo točko zrem.

MARINETTI IN NJEGOVA ŠOLA.

Daleč preko mej Francije in Italije znani, mnogo občudovani, pa tudi mnogo kritikovani F. T. Marinetti, „l' eterno innamorato delle stelle e della luna, il sublime cantatore del mare,“ „poète de l' absurde et de la folie,“ je vrlo interesantna, bizarna in veleoriginalna pesniška individualnost, vredna, da se seznanj ž njo tudi širše slovensko izobraženstvo.¹⁾

Rojen je 24. decembra 1879 v deželi piramid in krokodilov, v starodavnem Egiptu, v enem izmed onih bajnih, pol evropskih, pol orijental-skih mest, polnih nekega tajinstvenega, nekoliko erotskega čara, ki je lasten onim solnčnim krajem, v mestu napol skritej med bananami in palmami ob bregovih Nila. Dojila ga je ognje-vita zamorka iz Sudana, ki so ji ga izročili njegovi italijanski starši. Oče mu je bil znameniti advokat Enrico Marinetti, ki je blestel skozi trideset let pred aleksandrijskim forum v mednarodnih procesih, ki so ostali slavni; danes živi kot milijonar v Milanu.

Vzgojili so pesnika francoski jezuitje v mestni gimnaziji (collège, collegio) v Aleksandriji. Tu je ustanovil že kot petnajstleten mladenič literarni žurnal „Le Papyrus,“ ki se je odlikoval po posebni držnosti in mladeniški ognjevitosti.

L. 1896 je dobil na pariški Sorboni izborno zrelostno izpričevalo in z dvajsetimi leti je postal laureat, „e tutto ciò per la semplice e assoluta convinzione che occorresse diventari dottori per non trovarsi mai in desiderio di esercitare.“ — Študiral je tudi v Genovi jus.

Navadno njegovo stalno bivališče je v Milanu, kjer mu je ustvaril oče poleg skupnega rodbinskega stanovanja kneževskorazkošno rezidenco, ki so jo notorično posečali najslavnejši in publiku najdražji možje in skrivaj najlepše italijanske in inozemske dame „senza velo.“ . . .

Danes pa je luksurijozno urejena egipčanska palača v Milanu s svojimi obširnimi, skrivnostno mračnimi dvoranami, kojih tla so pregrnjena z vabečimi mehkiimi perzijskimi preprogami in zrak nasičen s finimi parfumi, postala pravi sedež poezije, čudezen dom, kjer se shajajo, kakor v svet-

tišču umetnosti, mladi, nadepolni in nadebudni poeti in stari slavni mojstri ritma in rime, da deklamujejo svoje verze. In glasovi deklamatorjev nežno oddonevajo v onih dvoranah, medtem ko prihaja skozi barvane šipe in težke zastore mila luč, ki zbira misli in poraja nasladne sanje v srcu in med tem, ko se čaka na najboljši moka, ki se pije v Italiji, ktereга pripravlja večša roka turškega grooma.

Dasi je Marinetti kazal že s petnajstimi leti kot urednik „Papyrusa“ dar in veselje za literarno delovanje, zajahal je Pegaza vendar šele pozneje ter pričel svojo karijero na tem polju.

Ko je študiral v Genovi jus, razpisala sta Catulle Mendès in Gustave Kahn, — ki sta imela namen, razkriti potom deklamacij Sare Bernhardt nove francoske pesniške sile — javno tekmo. Jedva je bila tekma otvorjena, se je je udeležil Marinetti s svojo pesmijo „les vieux marins“. In ta pesem je bila spoznana za najboljšo izmed dvesto tekmujočih, ter jo je nato Sarah Bernhardt deklamovala. Ta sijajni uspeh je vzbudil in do viška potenciral v Marinettiju do tedaj latentno ljubezen do umetnosti, ki ga danes popolnoma obvladuje ter se je povzdignila takorekoč do fanatizma; ta sijajni uspeh je vzbudil v Marinettiju željo po sijajni literarni slavi in je povzročil, da smatra Marinetti danes literarno delovanje za svojo misijo.

Odprta so mu bila mahoma vrata založništev, vrata, ki so v Franciji zaprta mladim ljudem mnogo trdneje nego v Italiji. In jedva laureat, povabljen in siljen je bil, da je sprejel mesto tajnika v redakciji revij „La vogue“ in „La plume,“ ki so razširjene in cenjene po vsem svetu.

Tajništvo je obdržal dalje časa. Ker pa se je njegovo žurnalistično in pisateljsko delovanje vedno bolj razširjalo, ga je opustil, da je bil svobodnejši.

Razven tega je pričel v marsejskem „Grand théâtre du gymnase“ turnejo deklamacij francoskih verzov. Posetil je vsa glavna mesta Francije. Žel je velikanske uspehe, saj je bil prvi in edini, ki je seznanjal širše francosko in pozneje tudi italijansko občinstvo s „sugestujočimi krasotami francoske poezije sedanjosti.“ — Da širše, četudi izobraženo francosko občinstvo ne pozna „sugestujočih krasot francoske poezije sedanjosti“, moglo bi se marsikomu zdeti čudno, posebno v očigled dejstvu, da je trditev: que, „la France marche

¹⁾ (Viri: Tullio Panteo: Il poeta Marinetti; dalje: Marinettijeva dela v originalu: Le Roi Bombance, La Conquête des Etoiles, La Ville charnelle, Les Dieux s'en vont, d' Annunzio reste, Poesia, letnik 1908 in letošnje številke.)

à la tête de la civilisation," tudi danes še vedno upravičena. Zato mi bodi dovoljeno, mimogrede omeniti, da je francoska poezija za „profanum vulgus“ že davno previsoka. Že v času, ko še ni bila dekadentna in simbolistična, temveč „klasična“, je napisala Mme. de Staël besede, ki so mi prišle ob tej priliki na um:

„La poésie française étant la plus classique de toutes les poésies modernes, elle est la seule qui ne soit pas répandue parmi le peuple. Les stances du Tasse sont chantées par les gondoliers de Venise; les Espagnols et les Portugais de toutes les classes savent par cœur les vers de Calderon et de Camoëns. Shakspeare est autant admiré par le peuple en Angleterre que par la classe supérieure. Des poèmes de Goethe et de Bürger sont mis en musique, et vous les entendez répéter des bords du Rhin jusqu' à la Baltique. Nos poètes français sont admirés par tout ce qu' il y a d' esperits cultivés chez nous et dans le reste de l' Europe; mais ils sont tout à fait inconnus aux gens du peuple et aux bourgeois même des villes, parce que les arts en France ne sont pas, comme ailleurs, natis du pays même où leurs beautés se développent.“

Utemeljevanje seveda glede današnje poezije ni pravilno, saj ni dekadentna, simbolistična poezija nikjer popularna, ker je za širše kroge pretežka hrana. Celo okusi, ki so navajeni specijalit, je mnogokrat ne prenesejo . . .

No, Marinetti je žel sijajne uspehe s svojimi predavanji, in vsa izobražena Francija se je bavila s temi sijajnimi uspehi. Ko se je vrnil v Italijo, je pričel tu turnejo predavanj o svojih ljubljencih in oboževancih, francoskih simbolistih in dekadentih sploh. Predaval je o teh simbolistih in dekadentih v gledališčih, cerkljih in na ljudskih vseučiliščih v Rimu, Milanu, Florenci, Genovi, Livornu, Bolonji i. t. d. Seznanil je na ta način tudi širše italjansko izobraženo občinstvo z imeni, kakor: Charles Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Rimbaud, Gustave Kahn, Henri de Régnier, Maurice Maeterlink, Vielé-Griffin, Verhaeren, Tailhade, Moréas, Merrill, Paul Fort, La comtesse de Noailles, Tristan Klingsor, F. Jammes in z mnogo drugimi, „sfortunatamente“ do tedaj v Italiji takorekoč neznanimi genijalnimi pesniki. Deklamoval je in deklamuje seveda tudi svoje lastne proizvode.

Dasi je Italijan, piše Marinetti večinoma v francoskem jeziku, ki ga obvladuje mojstrsko. Muza njegova je izredno rodovitna dama.

Omejiti pa se hočem le na nekatera glavna dela Marinettijeva, ki so: „Le roi Bombance“, „La

conquête des étoiles“, „La ville charnelle“, „Les Dieux s' en vont, d' Annunzio reste“, in omenim tudi knjigo „Tullio Pánteo: Il poeta Marinetti.“

„Le roi Bombance“ je satirična drama, socialna satira, polna zaničujočega zasmehovanja in ciničnega roganja, taječa vsak napredek človeštva. Ta rabelaiszijanska tragikomedija je bila koncipirana, kakor piše Marinetti nekemu uredniku, suhega, vročega poletnega dne v veliki ljudski dvorani, docela okuženi od brutalne neumnosti in pijani vsled najognjevitejše zgovornosti, med besednim dvobojem, ki sta ga bila Turati in Labriola pred tritisoč delavci. . . . Zato je umevno in popolnoma naravno, da je taka, kakoršna je.

Drama je pisana v prozi ter je simbolična. Dejanje se vrši med Burdi (Bourdes), to je v narodu, ki ga je ustvarila pesnikova domišljija. Glavne osebe so: Sainte Pourriture, „grand fantôme spirالية de brume“, kralj Bombance z velikim nosom, iz katerega mu poganja plevel, kot scepter mu služijo vilice; pater Bedaine, kapelan, Tourte, Syphon, Béchamel, kuharji Splošne Sreče; Vachenraget, prvi svetovalec kraljev, ki mu je poverjen posel kuhinjskega nadpaznika; Poulemouillet, nadkletar, drugi svetnik; Estomacreuse, vodja Lačnih; Anguille, conseiller de tout le monde comme il faut; Idiot, pesnik po svojem poklicu; vampir. — Žensk ni! Takoj v začetku jih Burdi spode, da se oproste skrbi ljubezni et „de la race“, ter se posvete izključno „velikemu svetovnemu problemu drobovja“.

Lačni Burdi se bunijo zoper kralja Bombansa, zoper njegove ministre in vazale. Kuharji Tourte, Syphon in Béchamel sklenejo na tihem z vodjem lačnih Burdov, Estomacreuxjem pakt. Svetujejo kralju, naj odstopi vlado njim, češ, oni bodo vse zadovoljili, ker vedo, katere jedi in omake so pripravne zato, da poneha nevarno gibanje. V resnici pa odstavijo samo požrešnega kralja ter ga puste od lakote umreti z vsemi njegovimi samo zato, da se polaste sami kuhinj ter se sami poljubno goste. — Varani tovariši, lačni Burdi, se dvignejo proti njim, vderejo v obednico, postanejo gospodarji, si dajo servirati velikansko pojedino, pojedjo celo mrtvega kralja, se prično kregati za jedi in naposled pobijati in drug drugega jesti. Nato pa jih popadejo hude slabosti, želodci jim pokajo in izbruhajo zopet kralja, ministre in vazale, in zopet se ponavlja prejšnje. Tisti, ki so bili požrti, požirajo, ko pridejo zopet na dan, one, ki so jih požrli in tako bo do konca dni v veliko veselje „Svete Gnilobe“.

Med temi obedi razvijajo Père Bedaine in drugi tendenco drame, ki je obenem antireakcionarna, antiklerikalna in antirevolucionarna.

Socijalno vprašanje je vprašanje o „sauçau-logieji“ (sauce = omaka, besedo je skovala Marinettijeva satirična domišljija, da natančneje definuje socijologijo). — Père Bedaine pravi, da človeški želodec ni nikdar smatral svoje sedanje lakote normalno; vedno je iskal v preteklosti in v prihodnosti paradiških banketov. Napredek pa, o katerem sanja človeški želodec, je ničev, kajti usta in jezik imata tako mnogovrsten tek in zmožnost, da ju ni mogoče nasititi. Nobeno izboljšanje prebavljanja ni možno. Nič ne more zadovoljiti želodcev, ker jih nič ne more napolniti. Pokvarjeni želodci zahtevajo finejše in raznovrstnejše hrane. Njihova občutljivost je tem večja in zahteva temveč, čimbolj jih ljudje ubogajo. Vsled abstinence se splošni želodec poleni, preobilnost pa ga preveč razdraži.

Idijot očita Burdom, da ne vedo „que la splendeur des choses ne vient que de l'ardeur qu' on a pour elles . . . que la saveur d' une pulpe est dans la bouche et non dans la chose mangée, comme les beautés de la nature sont dans les yeux qui les contemplent.“

Sainte Pourriture poje ob mrtvih truplih — kralja in duhovnika vesel „De profundis“. Delo se konča s triumfovanjem vampirja . . .

Drama je žela obilo priznanja celo v prvih literarnih krogih in največji francoski, italijanski in inozemski listi so se bavili z njo. Da pa zastopniki idealističnega naziranja niso mogli biti zadovoljni z njeno moralo in pesimističnimi tendencami, je umevno. — Celó Jules Bois, Marinettijev prijatelj, je čutil potrebo, grajati to moralo in to ob slovesni priliki. Marinetti je namreč predaval v Parizu pred najodličnejšim občinstvom, med katerim je bilo zlasti mnogo dam o interesantni temi „La beauté inspiretrice de la Femme“. Prišel je na slavnostnookrašeni oder v spremstvu omenjenega znamenitega pisatelja. Ta ga je predstavil občinstvu v krasnem govoru. In v tem govoru je omenil Jules Bois tudi sledeče:

„Dobro vem, da ima Sainte Pourriture zadnjo besedo. Vsa ta krma (mangeaille) konča na gnojišču, toda to že vemo, odkar obstoji svet.

Sreča ni v našem trebuhu, to nam ni neznano. Toda kje pa je? Možgani je ne dajo. Možgani nam donašajo veselje in žalost, kakor drob; da, včasih je to veselje in ta žalost še intenzivnejša. Zakaj pa v tem nekoliko preveč digestivnem koncertu ni čuti glasu srca? Ta mišica rodi občutke in ideale. Zdi se, da je Marinetti to pozabil, ali pa ni mislil na to, da bi nam pokazal človeštvo prihodnosti boljše in manj nesrečno, kadar bo naposled „organizovano“. Upajmo, da pride dan, ko bodo vsi sloji deležni „socijalne gostije“ . . .“

Kakor se je zavzel Jules Bois za „pravi socijalizem“, češ, da Estomacreux-jev ni pravi, tako je povzdignil svoj glas tudi v prilog sedanji republikli, češ kralj Bombance je Ludovik XIV., človek, ki je imel, kakor so izjavili zdravniki, ki so ga raztelesili — najdaljša čreva. Koliko jedij je požrlo to brezdnó! Umrl je vsled tega . . .

Kratko, pravi Jules Bois, kljub vsem zmotam se približujemo s težavo družbi prihodnosti; nedvomno ne bomo nikdar dosegli cilja, toda bližali se mu bomo vedno bolj.

Tudi to mu ni všeč, da spode Burdi vse ženske iz svoje države, češ v državi prihodnosti, naj si bo intestinalna ali ne, bodo igrale ženske jako veliko vlogo. Et les fonctions digestives ne sont que la moitié du ventre . . .

Kdo ima prav, Marinetti ali idealisti? — Naše mnenje je, da je svetovno naziranje in mnenje, ki si ga je pridobil posameznik o svetu in ljudeh, nekaj popolnoma relativnega, nekaj popolnoma subjektivnega. Omenili smo ugovore idealističnega svetovnega naziranja proti morali Marinettijevega dela le temeljem principa: „Auditatur et altera pars.“

„La conquête des Étoiles“ je epska simbolska pesem, obsegajoča okrog štirideset takomenovanih prostih verzov, brez rime, ki so razdeljeni v devetnajst spevov. — To delo je imenoval sam „Figaro“ čudež pesniškega navdahnjenja in sloga. Brata Margueritte sta pisala o njem, da je „peint avec les couleurs de l' éclipse et du tremblement de terre . . .“ Jean Lorrain je govoril o bliskih „d' un impétueux génie“, in Benedetti piše v „L' Italie“, da je bila poetični vade-mecum vseh dam italijanske aristokracije.

(Dalje prih.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

O Simonu Gregorčiču je objavil g. Ante Cividini v koledarju hrvatskega Jeronimskega društva („Danici“) za l. 1909. razpravo, ki svedoči, da si je g. pisatelj dobro ogledal i Gregorčiča i njegovo ožjo domovino tam pod Krnom. Cividini zaključuje z besedami: „Narod bo ohranil spomin na ljubitelja vsega slovanskega sveta. Tudi mi Hrvati!“ Bilo bi primerno, ko bi tudi naša „Družba sv. Mohorja“ v svojih publikacijah opozarjala na Hrvate ter vračala „milo za drage.“
Dr. Fr. I.

Gaj Ljudevit. 8. julija t. l. je minilo sto let, odkar je bil rojen pesnik himne „Još Hrvatska nij propala.“ Ljudevit Gaj. Češkoslovaški pesnik Jan Kolár, avtor sonetov „Slavy dcera,“ je navdušil Gaja za jugoslovansko idejo, ki jo je Gaj propagiral z „ilirskimi novinami“ ozir. z „Danico ilirsko“. S svojim vplivom pri Metternichu je Gaj dosegel osebno na Dunaju, da je bil l. 1848 imenovan banom Jelačić in da se je smel vršiti sabor v Zagrebu. Avstrijska vlada je sicer že l. 1844 prepovedala uporabljati ime „Ilir“, a Gajeva ideja je ostala živa in sveža še do današnjega dne. Hrvatski narod je od l. 1835 do l. 1848 z Gajem na čelu dosegel prvič, da se je zbrala inteligencija v eno kolo, da se je začelo v kulturi jedinstvo vseh Hrvatov, ki so se celó v slogi s Srbi — od najnižjih do najvišjih slojev zbrali okoli bana Jelačića in da je postala Hrvatska odločna zastopnica slovanskega juga.

Spake slovenskega pisanja. Želel bi si biča Levstikovega sloga, da bi mogel po zaslugi ožigosati — ne napake, ampak grde spake slovenskega pisanja. To bi pač bila prav hvaležna naloga strokovnjaku-jezikoslovcu, toda ker se nihče ne gane, se ganemo mi z namenom, da vendar spodbudimo kakega poklicanca, da se v prihodnje ne bo trpelo slovniških nestvorov in potvor naše lepe besede.

1. Začnimo kakor prvošolci kar pri sklanji, in izkušajmo sklanjati besedi: Peter Majdič, 2. Petra Majdiča mlin: 3. Petru Majdiču, lastniku znamenitega peromlina naš pozdrav! 4. Čislamo Petra Majdiča; 5. Kupujemo pri Petru Majdiču, 6. In zadovoljni smo s Petrom Majdičem. Tako bo sklanjal vsak prvošolec, in če ne bo, dobí t r o j k o! Dan za dnem pa čitam pri Peter Majdiču, ali pri Petru Majdič (?) se dobiva to in to. In tako naprej!

Navedena sklanja je pač prav priprosta, kaj ne? — po vzorcu „jelen in kralj.“ Da mi tukaj gre za lastni imeni, stvari nič ne predružači. Vprašam samo slavne spakovalce slovenske sklanje. „Kje in kdaj so slišali kako pravilo, da bi se v slovenščini nahajala nesklanjalna — imena? Kje in kdaj so slišali ljudstvo govoriti: pri Peter Majdiču, ali Petra Majdič, morebiti na Kranjskem, „kjer pa se govori pri Majdič,“ ker se končnica ne izgovarja, ampak apostrofuje kakor pri glagolu: smo delal“. Kdo more brez grdega napakovanja govoriti: plačal sem Majdič — namesto Majdiču — račun?

Pozvedel sem, da nekateri gimnazijski profesorji uče pravilo, da se sklanjaj samo krstno ime: Peter, Petra, Petru itd. Majdič. Če je to res, je pač pomilovanja vredno; v slovenski slovnici prostora za tako spakovanje ni. Kaj bi rekel g. profesor, če bi mu sklanjal učenec: Marcus Tullius Cicero, Marci Tullius Cicero, — ali Marcus Tullius Ciceronis. Vsakdo pač čuti, da bi dotični učenec dobil najdebelejšo trojko. Odkod torej spaka? Lastna imena ostanejo nesklanjana samo v nemščini, kadar se jih rabi s členom; torej: der Peter Majdič, des P. M. itd., brez člena pa: „Peter Majdičs Mehl. Že ta

zglede kaže, odkod veje veter. Naše šole torej v ponemčevalni službi? Da! In naši učitelji sluge te ponemčevalnosti? Da! Tista slavna avstrijska politika (ravnopravnosti § 19?) dela silo celo naši slovnici. Seveda se je te spake poprijelo vse uradništvo, in v vseh aktih, ki jim je podeljena milost slovenščine, kraljuje zmagoslavno. Priimek se ne sme sklanjati, ker sicer (Nemec) ne ve, kako se pravzaprav dotičnik piše, ali Majdič, ali pa Majdiča! In kdo ve, če že ni prišla na urade od zgoraj kaka vladna naredba, ki ima imena „pribiti,“ storiti nesklanjalna. In slavnemu občinstvu je taka naredba seveda bolj pristojna za rešitev tega vprašanja, kakor pa slovnica. 2. K temu predmetu naj le še pripomnim, da so naši leposlovni listi svoj čas nadeli domača imena posameznim mesecem („ržni cvet“); nova struja je to nadomestila z latinskimi imeni. Enako so se imenovali vse naše pisateljice lepo slovansko; Lujiza Pesjakova, Pavlina Pajkova, potem pa naenkrat Zofka Kveder, Marica Strnad, — kakor bi ne hotela več biti Kvedrova in Strnadova, ampak samostojna, emancipovana tudi v imenu, nemeneč se za to, da je Kveder, — Strnad ravno — mož. — Toda ta struja ni bila k sreči dosledna, kajti nahajali smo tudi Kvedrova, Strnadova.

Za Cimpermanovega uredovanja pri „Lj. Z.“ take nedoslednosti niso bile mogoče. Pač smo že takrat nahajali: eno leto Fran Josip!, potem pa naenkrat Jožef, — Frančišek, — kakor je pač oče Škrabec, ali kdo je že bil, udaril po Josipu in Franu. — In vendar blagoglasnega in kratkega Frana nikoli ne doseže Frančišek, kateremu je narod primislil prav perečo — rimo. Svoječas znamenitim puristom — rabi sedaj pisateljem prava „tujkologija.“ — To pa samo mimogrede. — 3. Pa ostanimo še pri sklanji in lastnih imenih. Često smo čitali po vseh naših časnikih o poslancu Dečkotu, o odvetniku Vrečkotu, ljubi „Slovani“ pisal je pred dvema leti Iwana Frankota, pridržec rusinski „w“ in slovensko končnico (kaj pak?!), „ta.“ Dom in Svet piše: Arkota stran 462 iz 1904. To je naravnost sramotno. Poglejte pač, kako sklanjajo Slovani svojega Franka, Ševčenka, Gorolenka! In kako sklanjajo panonski Slovenci svojega Dečka (Dečko, Dečka, Dečku, Dečka, pri Dečku, z Dečkom). V slovenščini imajo imena mladih bitij, srednjega spola na „e,“ v drugem sklonu — „ta,“ in sicer zaradi tega, ker se deblo končuje na „t,“ ki v imenovalniku zaradi blagoglasja odpade; torej žrebé (t), žrebet-a, piščet-a, (zato enako France = Francet-a, Šuklje, Šukljeta); kakof nebes-o = nebo, nebes-a, koleso = kolo, koles-a; breme(n), bremen-a itd. Na vzhodnjem Štajerskem je še sedaj živ imenovalnik b r e m e n.

In dečko? — ni nič drugega kakor zvalnik besede: deček; ker se oseba vedno kliče v zvalniku, zato se je vedno izrekalo „dečko“ in zaradi pogoste rabe je bil povišan zvalnik na imenovalnik. Ker je torej imenovalnik Deček = Dečko; Vreček = Vrečko; Franek = Franko; Ševčenek = Ševčenko, Gorelenek = Gorolenko; ker končnice „n“ sprejemajo zaradi blagoglasja polglasnik „e“ v: ec ek-el, el-em-en; er, et, ev — in ga zopet odmetajo, če ga ni treba, imamo torej: deč-(e)k — dečk-a itd. Zanimiva je ta prikazen pri besedi Marko, ali Marka, kakor se tudi nahaja.

Latinsko ime se glasi Marcus, — deblo — Marc = Mark = Mar-(e)k, torej Marek kakor v Češkem. Stari zvalnik tedaj Marko — ravno kakor Dečko. — Čital sem na českem pismu gospodu Mar(e)ku: = panu Mark-ovi. — Še ena zanimivost! Naši „slovničarji“ pišejo seveda tudi „gospoda Jenkota“. Ni treba besedi, da je Jenko ravnotak zvalnik kakor Dečko, Mirko (Mirko-ta — Bog se smiluj!); in da je prvotni

imenovalnik Jenek, — Jenko; Čehi Jen(e) ka kličejo še sedaj „Jeniku!“ kateri „u“ je naš stari zvalniški „o.“ — Enako prikazen imamo pri besedi oče = ot(e)c, = otc-a, zato zvalnik otč-e = oče; — tukaj se je tudi zvalnik povzdignil in stopnjeval do imenovalnika.

Upam, da je sedaj jasnosti dovolj, in kdor se spakuje še naprej, tega „kamenajmo!“

Pri takih razmerah se ni čuditi, da sem v leposlovnem listu, v Domu in Svetu čital celo obliko: — ita; neki-„ski“ recimo Imenski se je tam sklanjal; Imenski-ta, Imenski-tu! Bog jim odpusti grehe — tem slovniško podkovanim pisateljem in popravljalcem pri natisku! 3. Pa se še pomudimo malo pri lastnih imenih. Pri imenih na „el“ sklanjajo nekateri, kakor bi bilo deblo „eln.“ In po tem „slavnem“ vzorcu imamo: vogelna na mesto vogla; Mikl-na — namesto Mikla, in torej Miklova Zala, ne Mikln-ova Zala; ne Švegelnov predlog ampak Švegljev; ne Schlegeln-ov ampak Schlegljev; in če se mora polglasnik „e“ obdržati zaradi blagoglasja (kakor mrtvec, mrtveca) Schlegel-ja. Če se v grdi govorici govori Miklna, se sme to v slovnici navajati samo kot „strašilo“ za napake. V Levčevem pravopisu se sicer pod št. 164 navaja butelja poleg buteljna itd., toda to bi se smelo navajati tudi samo za strašilo pred napako. Butelj se mora sklanjati samo po vzorcu „kralj,“ in kakor pri „kralju“ je tudi pri vseh drugih samostavnih sklonilo v rodilniku samo a in ne „na“, odnosno se deblo ne more samovoljno povečati za „n“. Ta grda spaka se najhuje občuti potem pri pridevniku n. pr. Mikln-ov; resni književniki bi se pač imeli te spake ogibati. V „Slovanu“ me je svoj čas prav neprijetno zbedel „Schlegelnov prevod“ itd., mesto Schleglov, ali če hočete Schlegljev ali Schlegeljev; tudi pri Šorliju se nahaja ta neprijetna napaka.

Pripomnil bi le še nekaj: Pišimo slovenski, ne pa nad vse smešnega, nekulturnega vseslovanskega volapitka! Bogatimo pač svoj jezik s pojmi iz besednih zakladov drugih slovanskih jezikov, toda z vso previdnostjo in z vsem premislekom. Na hruške se ne dajo vcepiti slive in ovac ni pariti z žrebcem! V Slovenceh pa se čutijo velike Slovane ljudje, ki v Pragi bliskoma pozabljajo materinščino ter pisarijo neokusno in povsem neumljivo slovensko češčino, ali pa oni, ki pošiljajo iz Zagreba v naš svet spakedrano hrvatsko slovenščino. Prav tako smešni so tisti modrijani, ki kažejo z vsako vrstico, da so se nekdanje učili latinščine in grščine ter ne znajo danes odpreti ust brez tujke. Nekateri pa ne morejo napisati niti deset vrstic brez citata iz francoščine ali italijanščine. Kakšna nadutost berača! O popolnem neumevanju pomena interpunkcij (vejic, nad-dvopičja in klicaja) v našem jeziku bi se dala pisati cela razprava. Omenjam pa le še, da si nekateri niti glede malih in velikih začetnic niso še na čistem, ter da pisarijo mnogi naši žurnalisti trakučaste stavke, ki jih narod nikakor ne razume. Naše ljudske in srednje šole pač zanemarjajo še dandanes najvažnejše, najkoristnejše: s l o v e n s k i j e z i k .

Toda za sedaj dovolj! Prihodnost in blagor puristom!
Dr. M.

Janeza Trdine Zbrani spisi. VI. knjiga. — Bajke in povesti, V. (Še nenatisnjene). Str. 228. Cena broš. K 2-50, vez. K 3-50, po pošti 20 h več. V tej knjigi so zbrane le povesti o Dolenjcih in Dolenjkih iz nedavno preteklo dobe. Bajke ni nobene. (Več prihodnjič.)

Šašel Ivan: Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada. II. knjiga. Str. 264. Belokranjecem, njih sosedom in vsem prijateljem narodnega slovstva radi priporočamo to novo knjigo župnika Ivan Šašlja. Že I. del teh

„Bisernice“ je bil povsod z navdušenjem sprejet, zato bo gotovo tudi II. zvezek dobrodošel. Dvajset let živi pisatelj g. Šašel, med belokranjskim slovenskohrvatskim narodom, pozna vso njegovo dušo, njegovo mišljenje, njegovo čustvovanje. Pisatelj ni nabiral gradiva le kot znanstvenik, ampak kakor mož, ki ljudstvo ljubi in zato umeva njega najlepše zaklade. Te „Bisernice“ so res biseri slovenskega narodnega slovstva. Za II. del so skoraj vse narodno blago nabrali in zapisali Šašljevi župljani sami. Tudi II. zvezku je dodejan obširen slovarček, ki hrani premnogo zanimivega besednega gradiva. Kot prilogo ima dodejane lepo izvedene podobe, ki predstavljajo belokranjske narodne noše in skupine, kakor so jih sestavili za dunajski jubilejni izprevod. Knjiga obsega pregovore, pesmi najrazličnejše vrste, pripovedne, lirске, vojaške, otroške, beraške, pobožne in šaljive; nadalje vraže in običaje ter pravljice. Brezdvomno rad poseže vsak Slovenec po teh „Bisernicah“, ki so dodatek dr. Strekljevih „Nar. pesmi“. Cena K 2-50 za broš. in K 3-50 za vezan izvod; na razpolago je tudi I. zvezek, ki velja broširan K 2— vezan pa K 3—. Dobi se v „Katoški Bukvarni v Ljubljani“.

Bajuk Marko: Zbornik slovenskih narodnih pesmi za tamburaški zbor Cena K 3—. 1909. Založila „Katoška Bukvarna v Ljubljani“. Tamburaši bodo veseli te nove zbirke. Lep šopek, povit iz deseterih narodnih pesmi, ki so preprosto, pa vendar ne enolično, ampak živahno harmonizirane. Seveda, tamburaški zbor ni umeten orkester, zato tudi skladb zanj ne moremo meriti s stališča umetnosti; to pa lahko rečemo: g. Bajuk je storil, kar se je dalo storiti za tamburaški zbor iz posameznih pesmi, ki se tudi posamič lahko igrajo. Ta zbornik kot tamburaška skladba bo torej prav dobro uporaben.

Zemljevid slovenskih pokrajin. „Slovenska Matica“ izda nov „Zemljevid slovenskih pokrajin“ s slovensko terminologijo v merilu 1: 200.000 in na štirih listih. Skupna velikost vseh štirih listov bo imela 146 cm dolžine in 155 cm širine. Zemljevid bo izdelan tako kakor generalna karta c. in kr. vojaškega zemljepisnega zavoda in bo imel poleg praktične tudi znamenito znanstveno vrednost. „Slovenske Matici“ je do tega, da pridejo društveniki, ki se za to stvar zanimajo, do lepega, uporabnega in tudi v zemljepisnem oziru dovršenega zemljevida, ki jim bo izvrstno ustrezal na potovanju po slovenskih krajih, v uradu pri raznovrstnih poslilih in doma pri čitanju slovenskih knjig; zakaj v njem bodo vestno zabeleženi vsi količjak znameniti slovenski kraji po vseh slovenskih deželah, tako da bo popolnoma nadomeščal jako razširjeno in priljubljeno nemško generalno karto. **Zemljevid se bo letos tiskal.** Zatorej prosi odbor vse poverjenike, naj blagovolijo vsak v svojem okraju nabirati naročnike na „Zemljevid slovenskih pokrajin“. Za Matičarje stane zemljevid K 5—, za Nemačarje pa K 6—. Odbor se obrača tudi do vseh gg. nepoverjenikov, ki se zanimajo za to vprašanje, naj mu gredó na roko in naj v svojih krogih nabirajo naročnike. Glede nabiralnih pol se je obračati na upraviteljstvo društvene pisarne, ki daje tudi potrebna pojasnila,

Rape A.: Dane. Povest za mladino s 4 slikami. V Ljubljani, 1909. Izdala in založila Zaveza avstrij. jugoslovan, učitelj. društva. I. zvezek Jan Legove mladinske knjižnice. Ta spis je odlikoval s prvo častno nagrado obč. svet ljubljanski. Uboga, skoraj beraška je slovenska književnost za mladino. Ako imaš le troje otrok, jih ne moreš razveseliti za god in za božič vedno z novo, izvirno, dobro, sloven. mladinsko knjižico. Ako bi ne bilo prevodov Spillmanovih in Schmidovih (včasih zelo neslano pobožnjaških) povesti, bi

ne imeli berila za svoje otroke. Gabrščkova knjižnica za mladino je umrla, ker ni niti pri šolah našla dovolj odziva in ker med slovenskimi starši še ni bilo dovolj smisla za mladinsko slovstvo. To je žalosten madež v zgodovini naše kulture. Pokojni blagi Ivan Lego je ostavil za slovensko mladinsko knjigo pet stotakov, ki jih je pomnožil še obč svet ljubljanski s tem, da je dodal še nekaj desetakov. Tako smo dobili zdaj novo, Jan Legovo mladinsko knjižnico. Ali se bo vzdržala vsaj ta? Zdi se nam, da je to odvisno predvsem od agitacije učiteljstva med mladino in starši! Rapetova povest vobče ugaja deci; moji otroci jo radi čitajo. To je najboljša kritika. Slike pa so nepotrebne, ker ne spadajo k tekstu. Njih format je nemožen in tudi izvedba je zastarela. Dandanes je izlahka dobiti lepih klišejev dobrih slik za mal denar! Pojdite mej Čehe! A med Nemci najdete gradiva v izobilju. Rapè ni mladinski pisatelj, ker mu nedostaje naivnosti, preprostosti, ker v slogu preveč umetniči in ima v sebi preveč lirike. Preveč opisuje in premalo pripoveduje. A danes je vendarle med slepimi vsaj enook! Njegova liter. karijera leži na drugih cestah. Naj bi ga v tej knjižnici skoraj nadomestil poklicanejši!

—r.

„Matica Slovenska“ izda za l. 1909. sedem knjig; med njimi bo obsežen Bleiweisov Zbornik (slika naše kulturne zgodovine okoli l. 1848, dobe Bleiweisove, Jurčičeve), prevod iz ruščine, Onjegin, ilustriran opis Koroške (z velikim jezikovnim zemljevidom), opis dobe Stan ka V r a z a, nadalje „Zabavna knjižnica“, „Knezova knjižnica“ (z zabavnim čtivom) itd. Po pravilih je članarino plačati v prvi polovici vsakega leta kdor se zglašuje prepozno, ne more več reflektirati na publikacije.

Glaser K. dr.: Osnovne misli o bodoči zgodovini sloven. slovstva. Ponatisk iz „Straže“. 1909. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Str. 12. V nekako samoobrambo je napisal prof. dr. Glaser ta gostobesedni spis, ki obsega marsikaj, kar niti izdaleka ne spada k stvari ter zato tudi ni le replika na neki članek dr. Šande. Ne da bi se spuščali v neplodno prerekanje o ceni predebele dr. Glaserjeve zgodovine sloven. književnosti, konstatujemo radi, da je za splošno, zlasti žurnalistično uporabo Glaserjevo liter. zgodovin. delo vsekakor še najboljše in najpopolnejše, kar premoremo doslej v svojem slovstvu. Res je, da je to delo še zelo nedostavno, zlasti je premalo kritično in subjektivno, a vseh raznih nedostatkov je skrivno izdajateljstvo, ker je tiskalo Glaserjev površni rokopis brez strokovnjaškega urednika in brez korektorja. Marsikaka hiba in marsikak nedostatek bi se bil dal izlahka odpraviti še med natiskovanjem, toda založnik avtorja ni podpiral v ničemer. Sam dr. Glaser pa tudi ni zmogel vsega. Toliko resnici na ljubo. Danes je dr. Glaserjeva liter. zgodovina seveda le prispevek bodoči popolnejši zgodovini sloven. slovstva. Bolje nekaj ko nič. Zavrniti pa moramo končno dr. Glaserjevo trditev, da „nobeden časnik — od Celja počenši čez Ljubljano do Trsta in Gorice — ne sprejme nobenega spisa“ izpod Glaserjevega peresa. Ta trditev je krivična in spravlja vse sloven. liste v sumljivo luč, zakaj istina je: dober aktualen spis je dobrodošel povsod. Seveda niti indijski in niti španski stari, že davno pozabljeni dramatik dandanes ne zanimajo naročnikov sloven. listov.

—v.

Dokler Anton: Slovarček k izbranim Ovidijevim pesmim Sedlmayerjeve izdaje. V Ljubljani, 1909. Založila Kat. bukvarna, natisnila Kat. tiskarna Str. 111. Cena K 1-90 Nov prispevek k poslovenjenju latinskega pouka na gimnazijah je ta knjiga prof. Doklerja v Kranju. Strokovnjaška temeljitost in vestna točnost odlikujeta to delo, ki bo dijaštvu

jako dobrodošla. Morda pa se razveseli tega slovarčka še kak dozorel mož, ki si je ohranil ljubezen do krasnih Ovidijevih pesnitev. Knjiga je urejena prav praktično in tiskana okusno, pregledno.

Tominšek Jos. dr.: Preosnova avstrijskih srednjih šol. Ponatisk iz Pedagoškega letopisa Sloven. šolske Maticice, zvezek VIII. V Ljubljani, 1908. Natisnila Učiteljska tiskarna. Str. 36. Prof. dr. Tominšek je podal v tej brošuri zelo zanimivo in tudi zelo poučno poročilo o veliki srednješolski anketi, ki se je vršila lani na Dunaju in ki je provzročila vsaj nekaj reform na avstrij. srednjih šolah. Ta brošura razkriva nebroj „rakran“ na učnih črtežih, metodah in vobče na vladajočem sistemu srednjih šol, a podaja tudi vse ovire, ki branijo vstop radikalnim izpremembam na dosežanje srednje šole. Zato se ustanovi nov tip teh šol, namreč osemrazredna realna gimnazija. Tudi gledé izpitavanja in redovanja so se določili novi principi. Nad vse zabavni so podatki dunajske „Kulturnopolitične družbe“. Brošura mora zanimati vsakega inteligenta, zlasti pa še naše starše. Naj bi jo čitali pozorno in nauče se marsičesa!

Talija: Revček Andrejček. Narodna igra s petjem v petih dejanjih. Drugi, popravljeni natis. — Snopič 24. Str. 154. Cena K 1— s pošto 5 h več. V založbi „Goriške tiskarne“ A. Gabrščka je izšel ponatisk te najpopularnejše K. Morrèjeve igre, ki si je tudi v Slovincih pridobila domovinsko pravico s svojo naivnoljubeznivo vsebino in z izbornimi igralskimi ulogami, ki jih je zajel pisatelj naravnost iz življenja Štajercev. Ker je ta igra v knjigotržnicah že davno popolnoma pošla ter so jo zlasti diletantski odri zelo pogrešali, se je izdal v zborniku „Talija“ kot 24. snopič drugi, v jezikovnem oziru izboljšani ponatisk te drame.

Zola Emil: Jacques Damour, Nais Micoulin. Dve noveli. Salonska knjižnica. IX. V Gorici, 1909 Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Str. 132. Cena 1 K s pošto 10 h več. Veliki socialni romani E. Zole še niso našli v Slovincih prelagatelja in založnika, mislimo pa, da bi mogel baš Gabršček izdati vsaj nekatere najboljše Zolove romane v dobrih prevodih. Gotovo ne na škodo svojega podjetja in ne na kvar našemu literarnemu okusu! Le roman kaže vso velikansko silo Zolove umetniške tvornosti, ki je podajala le ogromne sujete iz modernega življenja Francije. Te dve noveli, ena iz dobe obleganja Pariza, druga iz življenja pomorskih ribičev, sta le majhna, nedostatna vzgleda Zolove umetnosti, vendar sta dobrodošla spričo suše na našem literarnem trgu. K vsem prevodom tujih avtorjev naj bi založništvo poskrbelo informativne uvode!

Dumas Alexandre: Dvajset let pozneje. Roman. Nadaljevanje „Treh mušketirjev“. V Gorici, 1909. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. „Svetovna knjižnica“, XI. Str. 1159. Cena brez poštnine 6 K. Tudi ta knjiga je izšla brez literarnohistoričnega uvoda, kar je obžalovati. Čitateljem bi podatki o avtorju in o zgodovinski vsebini romana bistveno povečali užitek pri čitanju dela samega. Nerazumljivo nam je tudi, zakaj ni naveden prevajalec toli ogromnega romana iz romantične francoske literature, ki ima še dandanes v širših plasteh največ prijateljev. Preverjeni smo, da najde ta roman starega literarnega fabrikanta Dumasa tudi v Slovincih prav mnogo navdušenih čitateljev. Ker je jedro romana zgodovinsko ter so glavne osebe posnete iz historije, polne romantičnih bojov in splet, je ta roman ne le zabaven nego tudi poučen.

Podlesnik Ivan: Knjigovodstvo. II. del (Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani, 1909. Str. 382. Cena 6 K 20 h vezano.) Razumevanje za gospodarska vpraša-

nja, za tehniški napredek se je v našem narodu dvignilo do višin, o katerih se prvi delavci na našem združenem polju niso upali niti sanjati. Prvo mesto v naši organizaciji zavzema posojilništvo, ki je za naš narod postalo gospodarska velesila. Kolikor bolj pa se je združništvo v nas razvijalo, zlasti ono raiffeizenske smeri, tem občutnejša je bila potreba po strokovnih navodilih. Prvi tak navod je izdal leta 1895 Ivan Lapajne. Drugi, predelani in pomnoženi natisk tega navoda je izšel leta 1907. V obeh izdajah pogrešamo predvsem praktičnih knjigovodstvenih vzorcev; Svif. Premrou je leta 1902 izdal „Navod za poslovanje slovenskih raiffeizenskih posojilnic,“ ki je prvi odstranil ravnokar navedeni nedostatek. Potreba po novem modernem navodu pa je bila zelo občutna, ker se je v zadnjih letih ustanovilo nebroj novih zadrug ravno raiffeizenskega sestava. Poleg tega pa je tak navod tudi nujno potreben za združno šolo v Ljubljani. O pravem času je zato izšla knjiga Ivana Podlesnika. O prvem delu smo že poročali; zdaj smo dobili še večji II. del, ki je za posojilničarje velike važnosti in uporabnosti. Po teoretični razlagi bistva kmečkega posojilništva po raiffeizenskem sestavu podaja vzgled vzornih pravil in dobro razlago o upravi takih zavodov. Razlaga je kratka in jedrnata. Pisatelj je sprejel v pravila tudi točko skupnega nakupovanja kmetijskih potrebščin in skupne prodaje kmetijskih pridelkov. Ta panoga združnega delovanja pridobiva vedno več tal v obmejnih slovenskih krajih, kjer ni mogoče ustanavljati velikega števila zadrug. Tretji odelok je posvečen praksi. Vse potrebne vzorce za poslovanje posojilnice dobiš v tem odelku. Knjiga opisuje in razlaga najmodernejšo knjigovodstvo, kakor ga rabijo „Združna zveza“ v Ljubljani, „Goriška zveza“ v Gorici in „Gospodarska zveza“ v Istri. Knjiga pa ima tudi oddelka: Konverzija vknjiženih dolgov in blagovni promet posojilnic po raiffeizenskem sestavu. S tema oddelkoma se je knjiga postavila popolnoma na moderna tla, ker uvaža najnovejši razvoj našega posojilništva. Tudi ta dva oddelka sta preskrbljena s praktičnimi zgledi.

Knjiga je strogo sistematično nadaljevanje „Knjigovodstva“ I. del. Razlaga je kratka in strokovno pravilna, ter je knjiga v celoti izvanredno praktična in dobrodošla vsem posojilničarjem. Veseli smo, da je Podlesnik podal gospodarsko strokovno delo najvažnejšega pomena v tako simpatični obliki in s toliko temeljitostjo.

Jacimirskij A. I.: „Novjšaja poljskaja literatura. Ot vzostanija 1863. goda do naših dněj. Izdatel'stvo O. N. Popovoj. C. Peterburg“ (А. И. Яцимирскій Новjšая польская литература отъ востанія 1863. года до нашихъ дней.) Dva toma. Prva knjiga ima 420, druga 493 str. — Privatni docent sanktpeterburškega vseučilišča, g. Jacimirskij, ki je lani potoval skozi Ljubljano, je spisal o poljski literaturi monumentalno delo, ki mi ga je podaril na spomin. Gradiva je avtor zbral toliko, da ga je komaj zmogel v dveh debelih knjigah. Poljaki imajo velike pisatelje in pesnike, ki so si že davno pridobili evropsko ime. To je žilav in silo nadarjen, poetično nadahnen narod z velikimi zgodovinskimi tradicijami. Največji poljski pesniki so radi zajemali iz burne preteklosti svojega naroda. Zgodovina poljskega naroda pa je tudi z mnogimi in mnogimi vezmi izprepletena z zgodovino ruskega naroda. Rusi in Poljaki so po številu najmočnejši reprezentanti slovanstva. Do nedavnega časa je zija med obema tema severnima bratoma velik prepad. V novejšem in najnovejšem času pa se trudijo najboljši možje na obeh straneh, da bi ta prepad, ki ga je že Puškin obžaloval, premostili. Najvažnejši pogoj premostitvi je spoznanje, da Rus potrebuje Poljaka in Poljak Rusa. Nesloga med njima je

samo na korist Nemcu, a sloga je na korist slovanstvu. Potrebno je, da se dva najbližja brata poznata. Kaj pa bolj pospešuje tako medsebojno poznanje kakor izučevanje duševnega dela, ki sta ga ustvarila ta dva brata vsak na svoji strani. Gospod Jacimirskij je pokazal v svojih dveh knjigah Rusom, koliko krasnih duševnih plodov je že dozorelo na literarnem vrtu sosedov Poljakov ter navdušuje svoje rojake, naj segajo po teh plodovih in cvetovih poljske Muze. Z veliko marljivostjo, natančnostjo in ljubeznijo je preštudiral najvažnejše poljske pesnike, podal v ekscerptih njihove misli in ideje ter njihove tendence. Knjigi sta v prvi vrsti namenjeni Rusom, mislim pa, da jih vsak drug Slovan, ki je večč ruskega jezika, prebira s pridom, saj zna g. Jacimirskij pisati tako duhovito in pregledno! Knjigama je dodala založnica 32 portretov najuglednejših poljskih pisateljev in pesnikov. Gospod Jacimirskij je brez dvoma opravil veliko kulturno delo s svojo zgodovino poljske literature. Strokovnjaki naj jo ocenjajo po tvarini, jaz o njej samo poročam in jo tudi Slovencem, ki čitajo ruske knjige, priporočam. Obe knjigi staneta 4 rublje.

A. Aškerc.

NAŠE SLIKE.

Vavpotič Ivan: Po nevihti. (Umetniška priloga v treh barvah.) Med mlajšimi slovenskimi umetniki zavzema odlično mesto prof. Iv. Vavpotič. Slikarstva se je učil na Dunaju, v Pragi in Parizu ter je danes učitelj. risanja na višji realki v Idriji. Naša slika „Po nevihti“ spada mej najboljša dela Vavpotičeva, v katerem je hotel slikar rešiti problem letnega kraja v polnem zelenilu z viharnim nebom. — **Jean Francois Millet: Paberkovanje.** Kasneje kakor na Angleškem, a preje kakor na Nemškem je izpodrinil v francoski slikarski umetnosti moderni realizem dotlej vsegamogočno romantiko. Corotova šola je dosegla svoj vrhunec v umetniku Milletu (roj. l. 1814, umrl l. 1875). Bil je sin francoskega kmeta ter je bil neko dobo tudi sam kmet. V Parizu je postal slikar, a v svoji duši je ostal kmet, ki je ljubil mir, skromnost, tiho zamišljenost in potapljanje v čare narave. Kmetiško življenje mu je bilo vir vseh njegovih umotvorov, polnih realizma v izrazu, a tudi polnih tihe, priproste poezije. Millet je ljubil poetsko poltemo, mrak v slikarstvu, polton brez naglašanja detajlov. Figure je podajal skoraj le v obrisih; z nejasnostjo pa je vzbujal domišljijo. Tako so vse njegove slike polne občutja in sanjarstva. — **Maks Liebenwein: Ob potoku in Z ulice v Sarajevu.** Kdor hoče spoznati najpestrejšo življenje jugoslovansko, potuj v Bosno in Hercegovino! Ni je lepše pokrajine, kakor je bosanska, slična naši Gorenjski, ni je zanimivejše krajine, kakor hercegovska, slična naši Notranjski s Krasom in Cerkniškim jezerom! In bosanskohercegovske Alpe, Bjelašnica, Prenj i. dr. snežni velikani so prav tako krasni, kakor naš Triglav, a še nepristopnejši. Orijent in Evropa si podajata tu roke, najnižja primitivnost in najvišja civilizacija živita vzporedno. Koliko je tam različnih, prekrasnih, pestrobojnih narodnih noš! Kako zanimive so tam stare mohamedanske hiše in mohamedanske džamije! A že samó Sarajevo in Mostar, središči dveh dežel, nudita potniku največjih mikov. Naj bi Slovenci številneje zahajali v ti prijazni in gostoljubni slovanski deželi! Naši sliki kažeta idilo ob potoku in prizor s sarajevske ulice, kakoršne moreš gledati vsak hip. — **Jan Revész: Stara dama.** Študija.